

Cumhuriyet Gazetesine Göre Serbest Cumhuriyet Fırkası (1 Ağustos 1930 - 30 Kasım 1930)

Ersel Kiraz

ÖZ

Bu makale Cumhuriyet gazetesinin 1 Ağustos-30 Kasım 1930 tarihleri arasında Serbest Cumhuriyet Fırkası'na (SCF) ilişkin yürüttüğü haberleştirme ve söylem pratiklerini analiz etmektedir. SCF 12 Ağustos 1930'da 1929 Ekonomik Buhranı'nın yarattığı sosyoekonomik baskılar ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın (CHF) tek parti yönetimine alternatif arayışları çerçevesinde Fethi (Okyar) Bey'in girişimi ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün desteğiyle kurulmuştur. Araştırmanın veri setini belirtilen dönemde Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan SCF temalı haberler başyazılar ve köşe yazıları oluşturmaktadır. Çalışmada arşiv taramasına dayalı nitel içerik analizi ile Van Dijk odaklı eleştirel söylem analizi birlikte uygulanmış, metinler "olumlayıcı" "tarafsız" ve "eleştirel" kodlarıyla sınıflandırılmıştır. Bulgular gazetenin kuruluş ve teşkilatlanma sürecinde SCF'yi laiklik ve cumhuriyetçilik vurguları üzerinden temkinli-olumlu bir çerçevede sunduğunu göstermektedir. Ancak kısa sürede artan toplumsal destek 1930 belediye seçimleri ve özellikle mitingler etrafında yoğunlaşan gerilimlerle birlikte söylemin yönü belirgin biçimde mesafeli-eleştirel bir tona evrilmiştir. Cumhuriyet gazetesi bir yandan SCF'nin ekonomik reform vaatlerini ve halk taleplerine duyarlılığını aktarmış diğer yandan parti içi uyumsuzlukları seçimlerdeki usulsüzlük iddialarını ve CHF ile yaşanan çatışmaları ön plana çıkarmıştır. Sonuç olarak Cumhuriyet gazetesinin SCF'ye ilişkin söylemi erken Cumhuriyet döneminde çok partili yaşama geçiş denemelerinin basında nasıl çerçvelendiğini; aynı zamanda tek parti döneminde muhalefete tanınan toleransın sınırlarını ve basının iktidar söylemiyle uyumlanma biçimlerini görünür kılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Gazetecilik, Medya Çalışmaları, Fethi Bey, 1929 Ekonomik Buhranı, Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF)

ERSEL KIRAZ

Arş. Gör. Dr.

Bursa Teknik Üniversitesi

ersel.kiraz@btu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-7627-998X

Atıf/Citation: Kiraz, E. (2026). Cumhuriyet Gazetesine göre serbest Cumhuriyet Fırkası (1 Ağustos 1930 - 30 Kasım 1930). *Selçuk İletişim*, 19(1), 1-37. <https://doi.org/10.18094/josc.1678449>

According to Cumhuriyet Newspaper, Serbest Cumhuriyet Fırkası (August 1, 1930 - November 30, 1930)

Ersel Kiraz

ABSTRACT

This article examines how Cumhuriyet newspaper reported on and discursively constructed the Liberal Republican Party (Serbest Cumhuriyet Fırkası, SCF) between 1 August and 30 November 1930. The SCF was founded on 12 August 1930 by Fethi (Okyar) Bey, with the support of Mustafa Kemal Atatürk, amid the socioeconomic pressures of the 1929 Great Depression and growing calls for an alternative to the single-party rule of the Republican People's Party (Cumhuriyet Halk Fırkası, CHF). Drawing on a qualitative content analysis combined with a Van Dijk oriented critical discourse approach, the study systematically examines how Cumhuriyet framed the SCF within the political and ideological context of early Republican Turkey. The dataset consists of news reports, editorials, and opinion columns published during the period. Each text was coded as "supportive," "neutral," or "critical" based on its tone and framing. Findings reveal that during the party's formation, Cumhuriyet adopted a cautiously positive discourse emphasizing republican and secular values. However, as the SCF gained rapid public support especially during the 1930 municipal elections and mass rallies the tone shifted toward a more distant and critical stance. While the newspaper highlighted the SCF's calls for economic reform and responsiveness to public concerns, it simultaneously underscored issues such as internal discord, allegations of electoral irregularities, and conflicts with the CHF. Overall, the analysis demonstrates that Cumhuriyet's coverage of the SCF illustrates how early attempts at multiparty politics were framed by the mainstream press. The study also reveals the boundaries of tolerated opposition under the single-party regime and the press's alignment with dominant political discourse.

Keywords: Press, Media Studies, Fethi Bey, 1929 Economic Depression, Republican Peoples Party

ERSEL KIRAZ
Res. Asst. Dr.
Bursa Technical University
ersel.kiraz@btu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-7627-998X

GİRİŞ

Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) Türkiye'nin erken Cumhuriyet döneminde çok partili siyasal yaşama geçiş çabalarının önemli bir örneğini temsil etmektedir. 1929 Buhranı'nın doğurduğu ekonomik ve toplumsal sıkıntılar muhalefet arayışlarını artırmış; bu bağlamda Atatürk'ün inisiyatifiyle 12 Ağustos 1930'da kurulan SCF hükümetin denetlenmesi ve çok partili rejim denemesinin yeniden canlandırılması amacıyla sahneye çıkmıştır. Fethi Bey'in riyasetindeki parti yalnızca 99 gün varlığını sürdürebilmiş olsa da Türk siyasal modernleşme hareketinde deneysel bir işlev görmüştür (Kuşçi ve Duran, 2022, s. 1-3).

Ancak SCF'nin sahneye çıkışı aynı zamanda dönemin siyasal yapısında biriken memnuniyetsizliklerin ifadesi olarak da okunmalıdır. SCF'nin kuruluşu aynı zamanda Cumhuriyet Halk Fırkası'na (CHF) yönelik eleştirilerin ve siyasal sistemdeki tıkanmaların bir yansımasıdır. CHF'nin halkla temas kurmadaki yetersizliği Meclis'in denetim eksikliği ve taşrada artan hoşnutsuzluk yeni bir siyasal alternatif arayışını hızlandırmıştır. Gazi'nin bu adımı rejime duyulan güveni sağlamlaştırmak ve halkın taleplerini siyasal platforma taşıma yönündeki bir politika olarak okunabilir. SCF bu yönüyle sadece bir muhalefet değil aynı zamanda modernleşmenin siyasal bir aracı olarak da değerlendirilmiştir (Aydoğan, 2022, s. 172-173).

Cumhuriyet gazetesi bu süreçte hem siyasal hem toplumsal dönüşümlerin aktarıcısı ve kurgulayıcısı olmuştur. Kaya'ya (2010, s. 75-77) göre Cumhuriyet gazetesi rejimi destekleme misyonuyla yayın yapmış; kimi zaman siyasi gündemi yönlendiren kimi zaman ise belgeleyen bir rol üstlenmiştir. Yıldız'ın (2017, s.209-210) da vurguladığı üzere gazete özellikle tek parti döneminde devlet politikalarıyla büyük ölçüde örtüşen bir yayın çizgisi izlemiş ve Atatürk inkılaplarını halka tanıtmaya misyonunu taşımıştır. 1940'lı yıllarda ise dış politika gibi konularda iktidarla küçük fikir ayrılıkları yaşamıştır.

Cumhuriyet gazetesi CHF politikalarına uyumlu bir yayın organı olarak dikkat çekerken SCF'ye karşı sergilediği tavır da dönemin siyasal elitinin muhalefete yaklaşımını anlamak açısından önemlidir. Geniş okur kitlesi sayesinde gazetenin siyasal etkisi oldukça belirgindir. Bu nedenle SCF'nin kamuoyundaki algısını anlamada gazetede içerikler çalışmanın temel veri kaynağını oluşturmaktadır.

SCF'nin siyasal tarih içindeki yerine dair çok sayıda çalışma bulunsa da basın özelliği Cumhuriyet gazetesinin bu sürece yaklaşımını sistematik biçimde ele alan araştırmalar yok denecek kadar azdır. Bu çalışma hem SCF'nin konumunu hem de basının muhalefete yönelik söylemini analiz ederek literatüre medya perspektifinden bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Cemil Koçak Erik-Jan

Zürcher ve Şerafettin Turan gibi tarihçilerin siyasal odaklı analizlerine karşın basın-merkezli değerlendirmelerin eksikliği bu çalışmanın önemini artırmaktadır.

SERBEST CUMHURİYET FIRKASI

Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) M. Kemal Atatürk'ün desteğiyle halkın taleplerini TBMM'ye yansıtmak ve siyasal katılımı artırmak amacıyla kurulmuştur. Ancak dönemin sosyoekonomik koşulları bu süreci sekteye uğratmış kısa ömrüne rağmen SCF çok partili yaşama geçişte önemli bir rol üstlenerek siyasal temsilin sınırlarını tartışmaya açabilmiştir (Çınar, 2015, s. 207). Zürcher, SCF'nin modern Türkiye tarihindeki konumunun yeterince derinlemesine incelenmediğini sınırlı sayıda anı ve monografi dışında tarih yazımında arka planda kaldığını ifade etmektedir (Zürcher, 2017, s.260-261). Lewis ise partiyi Gazi'nin teşvikiyle kurulan fakat CHF ile yaşanan fikir ayrılıkları sonucu yine aynı çevrelerce feshedilen bir oluşum olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda SCF bazı teorisyenler tarafından ideolojik ve kişisel çatışmaların ürünü olarak belirsiz bir tarihsel kesit olarak nitelendirilmektedir (Lewis, 1961, s. 280).

Atatürk de SCF'nin kuruluşunu tabandan gelen doğal bir siyasi hareketten ziyade M. Kemal Atatürk'ün girişimiyle geliştirilen planlı bir oluşum olarak değerlendirmektedir. Bu çerçevede SCF çok partili siyasal hayatın önünü açmak amacıyla kontrollü bir muhalefet modeli olarak kurgulanmıştır. Atatürk'e göre demokratik sistemin sağlıklı işlemesi için gerekli olan siyasal olgunluk ve partiler arası eşit rekabet ortamı dönemin koşulları gereği henüz oluşmamıştır. Atatürk, Cumhuriyetin ve laikliğin yeni benimsenmekte olduğu bir toplumsal düzlemde gerçek anlamda özgür bir siyasal rekabetin yaşanmasının mümkün olmadığını dile getirmektedir. Bu nedenle SCF muhalefet ihtiyacına cevap vermekten çok halktaki hoşnutsuzluğu sistem içerisinde tutmayı hedefleyen geçici bir yapı olarak varlık göstermiştir (Atatürk, 2022, s. 6).

SCF'nin 12 Ağustos 1930'da Fethi Bey riyasetinde kurulması çok partili yaşama yönelik ciddi bir girişimdir. Parti, farklı toplumsal talepleri siyasal alana taşımayı hedeflemiştir. Ancak Zürcher'e göre, artan toplumsal gerginlikler ve siyasal direnç nedeniyle girişim kısa sürede başarısız olmuştur (Zürcher, 2018, s. 167). Koçak bu oluşumun iktidar-muhalefet dengesi yaratma amacı taşıdığını belirtmekte partinin hem muhalefeti kurgulama hem de siyasal güç paylaşımını tesis etme girişimi olduğunu vurgulamaktadır (Koçak, 2006, s. 627). Fakat SCF'ye beklenenden fazla halk desteği sürecin kontrolünü zorlaştırmış ve partinin kapatılmasına yol açmıştır (Ahmad, 1995, s. 201). Ancak bu siyasal hamlenin arkasında yalnızca iktidar-muhalefet dengesi kurma arzusu değil aynı zamanda toplumsal temelde büyüyen ekonomik memnuniyetsizlikler de yer almaktadır.

Bu anlamda, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı SCF'nin doğuşunda belirleyici önemli etkenlerden biridir. Bu kriz liberal ekonomiye duyulan güveni sarsmış geniş kitlelerin alım gücünü düşürerek ciddi bir "tüketememe krizi"ne neden olmuştur (Kennedy, 1993, s. 331). 1929 Buhranı'nın Türkiye'ye etkileri yalnızca dış ticaret hacminde daralma ya da para biriminin değer kaybıyla sınırlı kalmamış aynı zamanda devletin iç maliyesi de bu süreçten doğrudan etkilenmiştir. Özellikle memur maaşlarının Barem Kanunu ile artırılması bütçede ciddi açıkların oluşmasına yol açmış ve ekonomik kriz halk nezdinde daha da hissedilir hale gelmiştir (Çakırbaş, 2017, s. 37). Aydın'a göre SCF bu ekonomik sıkıntıların ve siyasal baskıların toplumda doğurduğu huzursuzluğu sistem içinde soğurmak amacıyla kurulmuştur (Aydın, 1994, s. 263).

Yetkin de doğrudan neden başlıkları arasında saymasa da SCF'nin dünya ekonomik bunalımı ve iç daralmanın derinleştiği bir eşikte kurulduğunu özellikle vurgulamaktadır. İhracat daralması kırsal gelir kaybı ve kuraklıkla birleşen ekonomik sarsıntı iktidara yönelik hoşnutsuzluğu artırmış, böylece yukarıda zikredilen siyasal gerekçelerin işlerlik kazanacağı bir ortam oluşmuştur (Yetkin, 2004, s. 32-35).

Fethi Bey Türkiye'nin ekonomik buhran döneminde yaşadığı zorlukları değerlendirirken özellikle 1928 sonrasına dikkat çekmektedir. O dönemde ülkenin iç ödemelerinde ciddi sıkıntılar yaşandığını ve Düyûn-u Umûmiyye'den devralınan dış borçların ödemelerinin aksadığını belirtmiştir. Hatta o yıl yalnızca anapara değil faizlerin dahi ödenemediğini ifade etmiştir. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın ülkenin dışarıdan nasıl görüldüğüne dair yönelttiği soruya Fethi Bey "Dış dünyada mali ve ekonomik durumumuz oldukça kötü bir tablo çiziyor. Borçların üzerinden çok geçmemiş olmasına rağmen hükümetin 'borçları ödemeyeceğim' şeklindeki tutumu dış mali itibarımıza büyük zarar verdi" şeklinde olmuştur. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Fethi Bey'in vurguladığı temel nokta Türkiye'nin ekonomik açıdan ciddi bir güven kaybı yaşadığı ve dış dünyada ekonomik durumunun olumsuz algılandığıdır (Sel, 2023, s.14).

Gözcü'ye göre de (2006, s. 24) Fethi Bey Türkiye'de yaşanan ekonomik sıkıntıların temelinde mali ve iktisadi sorunların yattığını sıklıkla ifade etmektedir. Dünya genelinde temel tüketim mallarının fiyatlarında yaşanan düşüş ekonomik faaliyetlerde durgunluğa yol açarken Türkiye'de bu durum daha ağır hissedilmiştir. Hükümetin israfa varan harcamaları halkın taşıma gücünü aşan vergilere ve yerli üretimin yetersiz korunmasına neden olmuş bu da ihracatta azalmaya yol açmıştır. Birikimler ise büyük ölçüde yabancı ithalata yönelmiş ve ulusal para değer kaybı yaşamıştır. Bu eleştirileri dile getiren Fethi Bey CHF'nin ekonomi ve dış politikasına karşı muhalif bir siyasi partiyle mücadele etmeyi arzuladığını belirtmiştir.

Koçak'da SCF'nin kurulmasını doğrudan bu bunalımlı döneme bağlamaktadır ve partinin artan toplumsal muhalefeti dengeleyecek kontrollü bir alan yaratma hedefiyle ortaya çıktığını belirtmektedir. Gazi bu süreçte siyasal otoritesini muhafaza ederken İnönü ve Okyar'ı karşılıklı denge unsurları olarak konumlandırmış ve aralarındaki rekabeti siyasal istikrar aracı olarak kullanmıştır. Böylece siyasal tansiyonu düşürmek adına başbakan değişikliği gibi araçlarla zaman kazanılabileceği öngörülmüş; ayrıca yürütme sorumluluğunun başbakanlarda toplanması sayesinde eleştirilerin rejime değil şahıslara yönelmesi sağlanmak istenmiştir (Koçak, 2006, s. 627).

Mahmut Esat Bozkurt CHF'nin kendine özgü ve belirgin bir ekonomik doktrinden çok farklı ekollerden ayrılan özgün bir çizgi oluşturma çabasına dikkat çekmektedir. Ancak bu çizginin belirsizliği CHF politikalarının süreklilikten ziyade esnekliğe dayandığını göstermektedir. Bu pragmatizm SCF tarafından liberalizmin sistematik bir programla benimsenmesiyle karşılaştırıldığında eleştirilmiş Avcioglu gibi yorumcular SCF'yi "gerçek liberalizm"nin temsilcisi olarak tanımlamıştır. Bu dönemde Lozan Antlaşması'nın gümrük sınırlamalarını kaldıran maddesinin yürürlükten kalkmasıyla birlikte devlet ithalatı kısıtlayarak yatırımlara yönelmiştir. Ancak Fethi Bey bu süreçte devletçiliğin uygulama biçimini eleştirmiş özellikle İsmet Paşa Hükümeti'nin devletçi politikalarının halk yararından ziyade farklı hedefler taşıdığını ileri sürmüştür (Keyder, 1983, s.16).

Yetkin bu tartışmaları ilkesel düzeyde çerçevelemektedir: bir kısım yazar ve siyasetçinin "cumhuriyet"in özsel olarak çok partili rekabeti gerektirdiği görüşünden hareketle SCF'nin kuruluşunu rejimin kendi normlarıyla uyum arayışı olarak okuduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşım SCF'yi rejimin demokratik meşruiyetini güçlendirmeye dönük kurucu bir hamle şeklinde anlamlandırmaktadır (Yetkin, 2004, s. 96-97). Yetkin'in sistematığında ikinci gerekçe tek parti iktidarının yarattığı denetim açıklarını bir ikinci fırka ile kapatma niyetidir. Nitekim dönemin CHF çevresinde de (ör. Mahmut Soydan, Yunus Nadi) rekabetin iktidarı ataletten çıkaracağı ve parti içi arınmayı tetikleyeceği savunulmuştur. Bu çizgi SCF'nin rejim için bir kontrol ve denge aygıtı olarak tasarlandığına işaret etmektedir (Yetkin, 2004, s. 96-97, 112). Yetkin, üçüncü bir açıklama hattı olarak SCF'nin İsmet Paşa yönetimine alternatif üretmek (hatta onu iktidardan uzaklaştırmak) amacıyla kurdurulduğu yorumunu kayda geçirmektedir. Fethi Okyar'ın hükümete dönük sistematik ekonomik-yönetimsel eleştirileri ve Gazi'nin Okyar'ı bizzat görevlendirerek kadroları muhalif kanattan seçmesi SCF'nin göstermelik değil gerçek bir karşı-hükümet odağı olarak tasarlandığını destekler niteliktedir (Yetkin, 2004, s. 96-97, 190-192).

Şeker'e göre 1930 yılı başlarında CHF içinde çok partili yaşama geçiş fikri zaten tartışılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda yeni partinin bir muvazaa mı yoksa gerçek bir iktidar alternatifi mi olacağı

sorusu öne çıkmıştır. Partinin kabul görmesiyle birlikte liderlik ve isim konuları da gündeme gelmiş; Paris Büyükelçisi Fethi Okyar Atatürk ile ekonomik meseleler üzerine yaptığı görüşmeler ve aralarındaki dostluk bağları nedeniyle liderlik için uygun görülmüştür (Şeker, 2014, s. 4). Yakup Kadri Karaosmanoğlu SCF'nin kuruluşunu modernleşme süreciyle doğrudan ilişkili ve rejimin toplumsal tepkilere verdiği rasyonel bir yanıt olarak değerlendirmiştir (Karaosmanoğlu, 2016, s. 118). Şerafettin Turan da ekonomik ve siyasal krizlerin toplumsal isyana dönüşmemesi ve Türkiye'nin dış itibarını koruyabilmesi adına bir muhalefet partisinin zorunlu hâle geldiğini savunmaktadır (Turan, 2005, s. 292).

Bu çerçevede SCF'nin kuruluşu Fethi Bey'in Paris'ten izin alarak Yalova'da Atatürk'ü ziyaretiyle başlamış; sekiz gün süren bu görüşmelere Başbakan İsmet Paşa ve Meclis Başkanı Kazım Paşa da dâhil olmuştur. Tartışmalar muhalefetin CHF içinde hizip şeklinde mi yoksa bağımsız bir parti olarak mı yapılandırılacağı üzerinde yoğunlaşmıştır. Kazım Paşa parti içi hizbi savunurken İsmet Paşa karşı çıkmış; Gazi ise bağımsız bir parti kurulmasında ısrar etmiştir. Başlangıçta Fethi Bey parti içi muhalefeti önermiş olsa da Atatürk'ün liderlik teklifini ve İsmet Paşa'nın sert tutumunu dikkate alarak bağımsız parti fikrini benimsemiştir (Çınar, 2015, s. 210).

Yalova'daki görüşmeler SCF'nin kuruluş sürecinde somut adımların atılmasına zemin hazırlamıştır. Parti programı ve tüzüğü'nün ilk taslakları hazırlanmış temel ilkeler netleştirilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün teşviği ile oluşan bu süreç ekonomik ve siyasal özgürlükleri genişletmeyi amaçlayan reformist bir çizgide ilerlemiştir. Ancak bu yeni partinin kamuoyunda ve iktidar çevrelerinde nasıl karşılanacağı konusundaki belirsizlik görüşmelerde önemli bir tartışma başlığı olmuştur (Emrence, 2006, s. 113-114).

Aydın'a göre SCF cumhuriyetçilik, milliyetçilik ve laiklik ilkelerine bağlı kalarak kurulmuş; bireysel özgürlükler ekonomik serbesti ve yargı reformu gibi hedefleri ön plana çıkarmıştır. Anayasal hakların tam uygulanması yargının etkinliği ve süreçlerin hızlandırılması programda açıkça vurgulanmıştır (Aydın, 1994, s. 266). Ekonomik alanda parti ağır vergilere karşı çıkmış; adil vergilendirme devletin doğrudan müdahalesinden kaçınılması ve girişim özgürlüğü'nün korunması ilkelerine dayanmıştır. Para değerinin korunması ve yabancı sermayenin teşviki gibi politikalar SCF'nin ekonomik liberalizme yakın duruşunu yansıtmaktadır (Aydın, 1994, s. 266-267).

Literatürde kimi yorumlar SCF'nin toplumdaki siyasal eğilimleri "görünür kılmak ve yönlendirmek" üzere kurulduğunu ileri sürse de Yetkin bunu kuruluş nedeni olarak kabul etmemektedir; bu tür sonuçların parti siyasal yaşama atıldıktan sonra belirmiş olabileceğini fakat kurucu amaç sayılmaması gerektiğini belirtmektedir (Yetkin, 2004, s. 331).

Yüksel SCF'nin tabanının hem Kemalist reformlara tepki gösteren geleneksel gruplardan hem de ekonomik uygulamalardan zarar gören kentli ve kırsal kesimlerden oluştuğunu ifade etmektedir. Yüksel'e göre bu geniş toplumsal destek partiyi kısa sürede CHF için bir tehdit haline getirmiştir. Özellikle kadınlar esnaf ve köylüler parti mitinglerine yoğun katılım göstermiş bu durum CHF açısından bir tehdit olarak algılanmıştır. SCF'nin birkaç ay içinde 120.000'i aşkın üyeye ulaşması toplumda bir değişim beklentisinin göstergesidir. (Yüksel, 2008 s. 12-13, 63). Parti kadrosu içinde yer alan isimler arasında Nuri Conker, Tahsin Uzer, Makbule Atadan, Rasim Öztekin, Süreyya İlmen gibi dönemin tanınmış figürleri de yer almıştır (Çakırbaş, 2015, s.56-57).

Bu hızlı yükseliş ve toplumsal karşılık SCF'yi yalnızca iç siyasette değil uluslararası alanda da dikkatle izlenen bir aktör haline getirmiştir. Tekin ve Sarılioğlu'na göre SCF'nin kuruluşu Batı basınında Türkiye'nin çoğulculuğa geçiş çabası olarak yorumlanmış; özellikle Fransız ve İngiliz gözlemciler bu gelişmeyi Türkiye'nin Batı'yla diplomatik ve ekonomik ilişkilerini güçlendirme hamlesi olarak değerlendirmiştir. Parti kısa süreli olsa da Türkiye'nin demokratikleşme potansiyeline dair uluslararası kamuoyunda olumlu bir izlenim yaratmıştır (Tekin ve Sarılioğlu, 2022, s. 1085). SCF'nin kuruluşu Avrupa basınında dikkat çekmiş bu yansıma Türk basınına da taşınmıştır. *Vakit* gazetesi "Avrupa Matbuatı Ne Diyor?" başlığı altında Fransız İngiliz ve Alman basınındaki yorumları düzenli olarak aktarmış; bu yazılarda SCF'nin siyasal işlevi Mustafa Kemal'in desteği ve uzun vadeli etkileri tartışılmıştır. Türk basını da bu haberleri paylaşarak SCF'nin ulusal olduğu kadar uluslararası düzeyde de yankı uyandırdığını kamuoyuna göstermeye çalışmıştır (Tekin ve Sarılioğlu, 2022, s. 1080-1085).

Uluslararası alanda ilgi uyandıran bu yeni parti ideolojik olarak da CHF'den farklı bir yönelim benimseyerek özellikle ekonomik alanda daha liberal bir çizgi izlemeye başlamıştır. Erdem'e göre SCF CHF'den farklı olarak ekonomik ve siyasi alanlarda daha liberal bir çizgi izlemiş; devlet müdahalesinin sınırlandırılması serbest piyasanın teşviki ve özel teşebbüsün önceliği gibi ilkeleri savunmuştur. Liman işletmeciliği gibi alanlarda devlet tekellerinin kaldırılması ve vergi yükünün azaltılması bu yaklaşımın temel unsurlarını oluşturmuştur. Bu liberal tutum özellikle tüccar ve toprak sahiplerinden destek görürken CHF ise devletçi politikalarla doğrudan müdahaleyi tercih etmiştir (Erdem, 2023, s. 15-16).

Tam da bu dönemde patlak veren 1929 Ekonomik Buhranı SCF'nin ekonomi politikalarına yönelik eleştirilerini güçlendirmiş; parti kriz ortamında CHF'nin uygulamalarını sorgulayan bir muhalefet yürütmüştür. Buhran'ın Türkiye üzerindeki etkileri hükümeti yabancı uzman görüşlerine başvurmaya yöneltmiş; bu doğrultuda Müller ve Rist gibi ekonomistler ülkeye davet edilerek Türk ekonomisinin durumu hakkında raporlar hazırlanmıştır. Özellikle Müller Raporu tarıma dayalı ihracatın zayıflığını

ekonomik problemleri ve bütçe şeffaflığındaki eksiklikleri ortaya koymuş; bu raporlar uzun süre kamuoyundan saklansa da daha sonra basında yer bulmuş ve SCF tarafından güçlü bir muhalefet aracı olarak kullanılmıştır. SCF, CHF'nin uyguladığı katı ve halkı zorlayan vergi politikalarını da sert bir şekilde eleştirerek vergilerin hafifletilmesini ve cezalardaki sertliğin yumuşatılmasını savunmuş ancak vergi yükünün nasıl telafi edileceğine dair net bir çözüm sunamamıştır. Vergilerin kaldırılacağı yönündeki söylentiler kamuoyunda umut yaratırken CHF ise bu tür söylemleri popülist bulmuş ve SCF'yi halkı yanıltmakla suçlamıştır. Bu çerçevede hem ekonomik raporlar hem de vergi tartışmaları dönemin iktidar-muhalefet ilişkilerinde ekonomi politikalarının merkezî bir çatışma alanı haline gelmiştir (Cumhuriyet, 8 Eylül 1930).

Bu çerçevede Afşar SCF'nin başlangıçta denetleyici bir rol üstlense de zamanla iktidar alternatifi olarak algılanmaya başladığını belirtmektedir. Partinin hızlı yükselişi muhalefetin siyasal potansiyelini gözler önüne sermiş ve bu durum iktidar çevrelerinde bir tehdit olarak değerlendirilmiştir. CHF SCF'yi gerici unsurların odağı olarak tanımlamış ve bu söylem partinin kapatılmasında etkili olmuştur (Afşar, 2020, s. 1357). Benzer şekilde Aslan (2007) da Cumhuriyet gazetesi ve diğer iktidar yanlısı basın organlarının SCF'yi başlangıçta sistem içi bir denge unsuru olarak sunduğunu ancak halk desteği arttıkça söylemin sertleştiğini ve partiye yönelik 'gizli ajanda' şüphelerinin kamuoyuna taşındığını vurgulamaktadır.

Siyasal iktidarın söylemindeki bu sertleşme basın alanında da kendini göstermiş ve medya SCF'ye yönelik kutuplaşmanın bir yansıma alanı hâline gelmiştir. Diğer bir ifadeyle SCF'nin yükselişi yalnızca siyasal iktidar nezdinde değil aynı zamanda basın alanında da kutuplaşmayı derinleştirmiştir. Demirtaş'a göre SCF çift kutuplu bir basın ortamında faaliyet göstermiştir. *Yarın, Son Posta, Hizmet ve Yeni Asır* gibi gazeteler partiyi desteklerken; *Cumhuriyet, Hâkimiyeti Milliye, Vakit ve Milliyet* gibi yayın organları ise sert eleştiriler yöneltmiştir. 1930 yerel seçimleriyle birlikte partiye ilgi artmış seçim sürecindeki baskı ve usulsüzlük iddiaları geniş yankı uyandırmıştır. Muhalefet yanlısı basın hükümeti müdahaleyle suçlarken; iktidar yanlısı gazeteler süreci demokratik olarak değerlendirmiştir (Demirtaş, 2018, s. 303-315).

Tablo 1 SCF'ye Yönelik Dönemin Gazetelerinin Tutumları

Gazete	Tutum
Akşam	Eleştirel
Milliyet	Eleştirel
Vakit	Eleştirel
Hâkimiyeti Milliye	Eleştirel
Cumhuriyet	Eleştirel
Serbest Cumhuriyet	Destekleyici
Yeni Asır	Destekleyici
Hizmet	Destekleyici

Son Posta	Destekleyici
Yarın	Destekleyici

Güneş SCF'nin faaliyetleriyle birlikte siyasal rekabetin keskinleştiğini ve toplumsal kutuplaşmanın arttığını belirtmektedir. Aydın ve İzmir gibi şehirlerde partizan gruplar arasında yaşanan çatışmalar gerginliği artırmıştır. SCF'nin hızlı yükselişi hükümet çevrelerinde kaygı uyandırmış bu durum karşısında partinin kendini feshetmesiyle çok partili rejim denemesi bir kez daha başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Fesih sonrası CHF siyasal hâkimiyetini daha da artırmıştır (Güneş, 2019, s. 118-119).

Bu noktada SCF'nin kısa ömürlü deneyimini yalnızca sonuçları üzerinden değerlendirmek yerine kuruluş ile kapanış süreçlerini birbirinden ayırarak ele almak gerektiğini savunan görüşler öne çıkmaktadır. Yetkin SCF'nin kuruluşunu değerlendirirken analitik titizlik açısından önemli bir uyarıda bulunmaktadır. Ona göre partinin kuruluş nedenleri ile kapanış gerekçeleri birbirine karıştırılmamalıdır. Kuruluş nedenleri 12 Ağustos 1930 öncesinde aktörlerin içinde buldukları siyasal ve ekonomik bağlamla bu bağlamdan türeyen amaç ve beklentilerle ilgilidir; örneğin 1929 Buhranı'nın yarattığı toplumsal baskılar tek parti yönetimi içinde kontrollü bir rekabet alanı açma düşüncesi ya da Okyar-İnönü dengesinin siyasal istikrar aracı olarak görülmesi bu çerçevede ele alınmalıdır. Buna karşılık partinin kapanışını hazırlayan faktörler İzmir mitinglerinde yaşanan gerilimler belediye seçimleri etrafındaki sertleşen siyasal dil İçişleri Bakanlığı'nın 5 Eylül genelgesi gibi güvenlikçi adımlar veya SCF'nin beklenmedik hızda toplumsal karşılık bulması sonradan ortaya çıkan gelişmelerdir. Yetkin bu iki düzlemi ayırmaksızın kapanış sürecinde belirginleşen dinamikleri geriye doğru okuyup "parti zaten bu nedenle kurulmuştu" demenin metodolojik olarak hatalı olacağını vurgulamaktadır (Yetkin, 2004, s. 96-97).

Araştırma Yöntemi ve Sınırlılıklar

Araştırma kapsamında içerik ve söylem analizi yöntemleri birlikte kullanılmıştır. İçerik analizi doküman ve metinleri sistematik biçimde inceleyerek ölçülebilir ve nesnel bilgilere ulaşmayı amaçlayan nitel bir yöntemdir. İçerik analizi kapsamında 1 Ağustos - 30 Kasım 1930 tarihleri arasında yayımlanan ve Cumhuriyet gazetesi'nde yer alan SCF ile ilgili tüm haberler sistematik olarak taranmış; her bir haber "olumlayıcı" "tarafsız" ve "eleştirel" olmak üzere üç ana kategoriye ayrılmıştır. Bu sınıflandırmada Krippendorff'un (2004, s. 411-433) tanımladığı içerik analizine dayalı kodlama ilkeleri esas alınmıştır. Haber başlıkları, temalar, kullanılan sözcükler ve haberin çerçevelenme biçimi analiz birimi olarak belirlenmiştir. Bu analiz materyalin açık ve örtük anlamlarını kodlama ve kategorileştirme yoluyla çözümlenmekte; sosyal gerçeklik üzerine çıkarımlar sunmaktadır (Metin ve Ünal, 2022, s. 276-277). Söylem analizi ise metinlerin toplumsal kültürel ve siyasal bağlam içindeki anlam üretimini incelemekte;

dilin yalnızca iletişim değil aynı zamanda sosyal gerçekliği inşa eden bir unsur olduğunu vurgulamaktadır (Çelik ve Ekşi, 2008, s. 99-100). Bu çerçevede söylem analizi bu haberlerin içerdiği dilsel yapılar retorik ve ideolojik yönelimleri incelemek amacıyla uygulanmıştır. Çalışmada Teun A. van Dijk'in (2005, s. 41-58) eleştirel söylem analizi yaklaşımı benimsenmiştir. Van Dijk'in modeli doğrultusunda haber metinlerinde aktörlerin (örneğin: Fethi Bey, CHF, hükümet) nasıl temsil edildiği eylemlerin nasıl sunulduğu ve haberlerin hangi sosyo-politik bağlamda yapılandırıldığı değerlendirilmiştir. Söylem çözümlemesinde "pozitif biz negatif ötekiler" ikiliği meşrulaştırma politikası ve söylemsel kurgular özellikle dikkate alınmıştır. Örnek vermek gerekirse:

"Alsancak Stadı'ndaki miting büyük bir kalabalıkla gerçekleşmiş Fethi Bey'in yüksek faiz oranlarına yönelik eleştirileri halk tarafından alkışlarla karşılanmıştır. Ancak gösteriler sırasında taşkınlıklar yaşanmış bazı kişiler gözaltına alınmıştır." (*Cumhuriyet*, 6 Eylül 1930).

Bu haberde söylem analizi kapsamında aktörlerin temsili ideolojik çerçeveleme ve olayların sunumu incelenmiştir. Van Dijk'in yaklaşımı doğrultusunda burada kullanılan "gösteri" ve "taşkınlık" kelimeleri SCF'nin kitlesel eylemlerini meşru muhalefet yerine potansiyel tehdit olarak çerçevelemektedir. "Halk tarafından alkışlarla karşılanmıştır" ifadesi olumlu bir katılımı yansıtırken hemen ardından gelen "taşkınlıklar yaşanmış" ifadesiyle bu destek olumsuz bir bağlama çekilmiştir. Bu yapı Van Dijk'in "pozitif biz / negatif öteki" ayrımına uygundur; burada *gazete* Cumhuriyet rejimini temsil eden CHF'yi olumlu "biz" olarak konumlandırırken SCF'yi kontrolsüzlük ve düzensizlikle ilişkilendiren "ötekileştirici" bir söylem inşa etmektedir.

Bu çalışmada sadece Cumhuriyet gazetesinin tercih edilmesinin temel nedeni, araştırmanın amacının farklı gazeteleri karşılaştırmak değil, Cumhuriyet gazetesinin siyasal muhalefet deneyimini hangi söylemsel çerçevelerle temsil ettiğini derinlemesine çözümlemektir. Cumhuriyet gazetesi, dönemin hem en yüksek tirajlı hem de resmî ideolojiyle en uyumlu basın organı olması nedeniyle, iktidar yanlısı basın söylemini temsil etme potansiyeli en yüksek örnek olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle çalışma, bir "örnek olay" (case study) niteliğinde olup, alternatif basın organlarının (örneğin Vakit, Son Posta, Hizmet, Yarı) karşılaştırmalı olarak incelenmesini sonraki araştırmalara bırakmaktadır. Böylece, araştırmanın sınırlılığı yalnızca teknik bir eksiklik değil, amaçlı bir metodolojik tercih olarak ele alınmıştır. Bu tercih, 1 Ağustos-30 Kasım 1930 arasındaki kısa fakat yoğun dönemi iktidar yanlısı basın perspektifinden süreklilik gösteren bir korpus üzerinden incelemeye imkân tanımış, böylelikle söylem ve içerik analizinin gerektirdiği metinsel derinlik sağlanmıştır (Çelik ve Ekşi, 2008, s. 99-100; Metin ve Ünal, 2022, s. 276-277).

İçerik Analizinin Uygulanışı Birim Tanımı ve Kodlama Boyutları

Bu araştırmanın evrenini Cumhuriyet gazetesinin 1 Ağustos-30 Kasım 1930 tarihleri arasındaki tüm nüshaları oluşturmaktadır. Örnekleme yaklaşımı kapsamı daraltmaksızın tüm nüshaların tam taranması (census) esasına dayanmaktadır.

Bu amaçla gazetenin PDF arşivleri ile dijital <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/GAZETE/gazete.php?gazete=cumhuriyet> adresinden erişilmiş ilgili döneme ait tüm sayılar sistematik biçimde gözden geçirilmiştir. Dâhil etme ölçütleri Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF/Serbest Fırka) ve aktörleriyle doğrudan ilişkili içeriklerin haber başyazı, köşe yazısı, röportaj, kısa haber/not, seçim ilanı ve duyuruların analize katılmasını kapsamaktadır. Hariç tutma ölçütleri ise SCF ile ilgisi bulunmayan genel ekonomi/dış politika haberlerini tekrarlayan dizinleri yalnızca tefrika/edebiyat içeriklerini ve teknik basım uyarılarını dışarıda bırakmaktadır. Tarama sürecinde dönemin yazım varyantlarını da içerecek biçimde “Serbest Cumhuriyet Fırkası”, “Serbest Fırka”, “SCF”, “Fethi Bey/Okyar”, “Ağaoğlu Ahmet”, “muhalafet”, “belediye intihabı/intihap”, “miting”, “İzmir hadiseleri”, “Teşriniewel/Teşrinisani”, “CHF/CHF-SCF” gibi anahtar sözcükler kullanılmıştır.

Analizin temel birimi, tekil gazete içeriğidir (haber, köşe, başmakale, röportaj, ilan/duyuru). Her birim için konum (manşet/1. sayfa/iç sayfa; sayfa numarasıyla birlikte), tür (haber/başmakale/köşe/röportaj/ilan-duyuru), aktör odağı (SCF, CHF, Hükümet/İdare, Emniyet/Adliye, Basın aktörleri, Halk/Seçmen), tema (kuruluş-teşkilatlanma; ekonomi-vergi; seçim süreci, basın-ifade özgürlüğü; güvenlik-adliye; miting-olay; fesih-sonrası) ve ton (olumlayıcı/tarafsız/eleştirel) kodları atanmıştır. Ayrıca metinlerin kurduğu çerçeveleme boyutu “düzen/istikrar”, “hukuk-meşruiyet”, “ekonomik rasyonalite”, “kamu düzeni/taşkınlık”, “modernleşme-laiklik” kategorileri üzerinden izlenmiş, içerikler çoklu çerçeve atamasına izin verecek biçimde değerlendirilmiştir. Bu çok boyutlu şema hem nicel dağılımların hesaplanmasına hem de örnek metinler üzerinden nitel çözümlmeye imkân tanımak üzere yapılandırılmıştır.

Kodlayıcılar, Eğitim ve Güvenirlik

Kodlama, iki araştırmacı tarafından birbirinden bağımsız yürütülmüştür. Kodlamaya başlamadan önce 10 metin üzerinde pilot uygulama yapılarak kod kitabı gözden geçirilmiş ve tanımlar netleştirilmiştir. Güvenirlik için korpusun yaklaşık %20,3’ünü oluşturan 12 metin çift kodlanmış Krippendorff’s alpha (nominal) hesaplanmıştır. Bu değer bilindiği üzere içerik analizi literatüründe kabul edilen 0.80 eşliğinin üzerindeyse kodlamalar arası tutarlılığın yüksek olduğunu göstermektedir. Uyuşmazlıklar, tanım ve

örneklerle zenginleştirilen kod kitabına başvurularak uzlaşılı yoluyla giderilmiş; ardından kalan metinlerin birincil kodlaması tamamlanmıştır.

Anolitik Prosedür ve Standart Matris

Öncelikle arşiv taraması ve anahtar sözcük aramalarıyla aday içerik listesi oluşturulmuş; dahil/hariç ölçütleri uygulanarak yinelenen kayıtlar elenmiştir. Kodlayıcılar güncellenmiş kod kitabına dayanarak bağımsız kodlama gerçekleştirmiş; pilot güvenilirlik sonuçları doğrultusunda son düzenlemeler yapıldıktan sonra nihai kodlama tamamlanmıştır. Elde edilen verilerle frekans ve yüzde dağılımları hesaplanmış; sayfa konumu x tür x ton kesişim tabloları üretilmiştir. Bulgular, ton dağılımı, sayfa konumu dağılımı, tema dağılımı ve aktörler için bar grafikleriyle görselleştirilmiş; seçili metinlerde doğrudan alıntılar üzerinden nitel yorumlar eklenmiştir. Tablo 2, Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi modelinde yer alan "ideolojik kare" (positive self / negative other) ve buna bağılı meşrulaştırma politikaları (yetkilendirme, ahlaki gerekçelendirme, akılcılaştırma) temel alınarak oluşturulmuştur. Her satır, Cumhuriyet gazetesinin haberlerinde kullanılan söylem biçimlerinin Van Dijk'in kavramsal düzeyleriyle eşleştirildiği bir analitik matris yapısında sunulmuştur. Böylece tablo, hem ideolojik temsiliyet (biz/öteki) hem de söylemsel meşrulaştırma mekanizmalarını sistematik olarak görünür kılmaktadır.

Tablo 2 Van Dijk'in "Pozitif Biz / Negatif Öteki" İdeolojik Karesi ve Meşrulaştırma Stratejilerine Göre Söylem Analizi Matrisi

Boyut	Operasyonel gösterge	Kod örneği (alıntı)	Delil (tarih/sayfa)
Pozitif Biz/Negatif Öteki	CHF = olumlu, SCF = olumsuz	"SCF'nin taşkınlıkları hükümeti alarma geçirdi"	28 Eylül 1930 / s.1
Yetkilendirme	Resmî otorite atfı	"Valiliğin emriyle toplantı yasaklandı"	5 Teşrinievvel 1930 / s.3
Ahlaki	Kamu yararı vurgusu	"Milletin huzuru için tedbir alınmalıdır"	10 Teşrinievvel 1930 / s.2
Akılcılaştırma	Mantıksal gerekçe	"Seçim güvenliği için önlemler zorunludur"	15 Teşrinievvel 1930 / s.4
Aktör Çerçeveleme	SCF = kargaşa, CHF = istikrar	"SCF'nin mitingi halkı galeyana getirdi"	22 Eylül 1930 / s.1

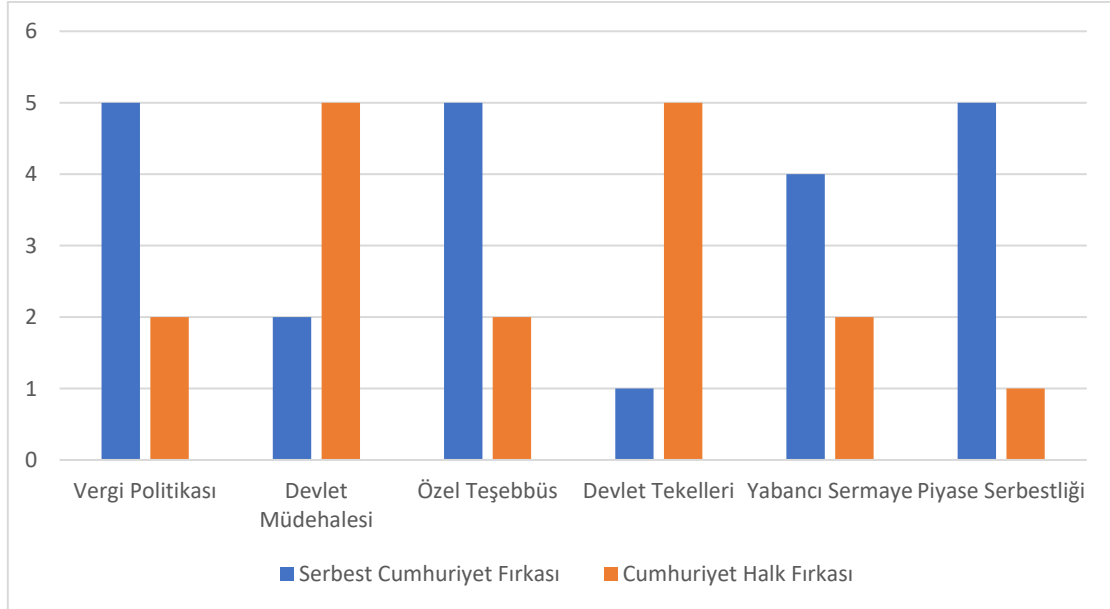
Tablo 2, çalışmada kullanılan söylem çözümleme örneklerinin Van Dijk'in kavramsal çerçevesine göre sistematik biçimde sınıflandırıldığı bir analitik matrisi temsil etmektedir.

SCF'nin Kuruluş Süreci ve Cumhuriyet Gazetesinde Ele Alınışı

Cumhuriyet gazetesi'ne göre Mustafa Kemal Atatürk SCF'nin kuruluşunu desteklemiş; ancak bu girişimin laik Cumhuriyet ilkelerine bağılı kalması gerektiğini vurgulamıştır. Fethi Bey'e gönderdiği mektubunda yeni partinin fikir özgürlüğüne katkı sunmasını şahsi çıkarlardan uzak durarak millet menfaatlerini gözetmesini istemiş; siyasal mücadelede ahlak ve adaletin esas alınması gerektiğini belirtmiştir (Cumhuriyet, 1930, 12 Ağustos, s. 1-3).

Fethi Bey basına yaptığı açıklamalarda SCF'nin halkın ekonomik taleplerine çözüm üretmeyi ve demokratik tartışma ortamını güçlendirmeyi hedeflediğini ifade etmiştir. Mustafa Kemal Atatürk ile yapılan görüşmelerin parti ilkelerinin belirlenmesinde etkili olduğu; SCF'nin laik Cumhuriyet esaslarına bağlı olarak kurulduğu ve Atatürk'ün desteğiyle şekillendiği vurgulanmıştır. Bu çerçevede SCF yalnızca muhalif bir oluşum değil demokratikleşme sürecine katkı sunmayı amaçlayan bir yapı olarak tanımlanmıştır (Cumhuriyet, 1930, 12 Ağustos, s. 1-3).

Kuruluş sürecinde muhalefetin siyasal sistem içinde nasıl konumlanacağı da tartışılmıştır. Fethi Bey SCF'nin CHF içi bir hizip değil bağımsız bir parti olacağını belirtmiş; bu hareketin kişisel rekabetten değil kamu yararından doğduğunu ifade etmiştir. Parti programında yerli sanayinin desteklenmesi tarım ve ticaretin geliştirilmesi gibi ekonomik hedeflerin yanı sıra; kadın hakları yargı reformu ve yolsuzlukla mücadele gibi toplumsal konular da yer almıştır (Cumhuriyet, 1930, 13 Ağustos, s. 1-3).

Grafik 1 SCF-CHF Ekonomi Politikaları

Cumhuriyet gazetesi'ne göre Fethi Bey 14 Ağustos'ta SCF'nin faaliyetlerini başlatmak üzere İstanbul'a gitmiş; burada ve taşrada partiye yoğun ilgi gösterildiği katılım taleplerinin arttığı belirtilmiştir (Cumhuriyet, 1930, 14 Ağustos, s. 1-2). Gazete SCF'yi halkın ekonomik ve siyasal beklentilerine yanıt arayan demokratikleşmeye katkı sunan bir oluşum olarak değerlendirmiştir. 15 Ağustos tarihli haberde partinin resmî olarak tescil edildiği teşkilatlanma sürecinin Fethi Bey liderliğinde hız kazandığı aktarılmıştır. İstanbul başta olmak üzere birçok şehirde SCF'ye yoğun ilgi olduğu vurgulanmıştır (Cumhuriyet, 15 Ağustos 1930, s. 1-2).

Gazeteye göre partinin halkta ilgi görmesinin temelinde ekonomik sıkıntılara çözüm ve demokratikleşme beklentisi yer almaktadır. SCF'nin Cumhuriyet'in temel ilkelerine bağlı kalarak toplumsal talepleri karşılamayı amaçladığı ifade edilmiştir. Bu yaklaşım partinin toplumda olumlu bir izlenim bıraktığını ve geniş bir destek tabanı oluşturabileceğini göstermektedir (Cumhuriyet, 15 Ağustos 1930, s. 1-2).

SCF'nin İstanbul teşkilatına dair bilgiler Fethi Bey'in açıklamalarıyla netleşmiştir. Galata'daki bir binanın geçici merkez olacağı diğer şehirlerde de temsilcilikler açılacağı bildirilmiştir. Fethi Bey vilayetlerden gelen tebriklerin halk desteğini gösterdiğini belirtmiştir (Cumhuriyet, 16 Ağustos 1930, s. 1). Ayrıca henüz kuruluşun ilk günlerinde ağır vergilerin halk üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekmiş ve bu yükün hafifletilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Cumhuriyet, 16 Ağustos 1930, s. 1-2).

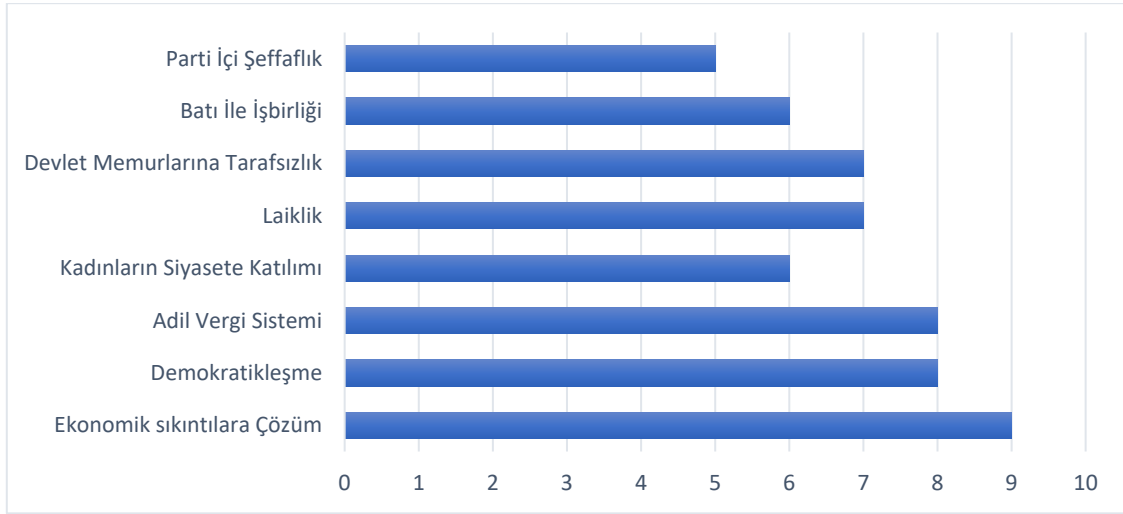
Cumhuriyet gazetesi "Halkın SCF'den Beklentileri" başlıklı haberinde halkın yoğun ilgisinin teşkilatlanmayı hızlandırdığını belirtmektedir. Fethi Bey aldığı mektuplar ve ziyaretlerden halkın beklentilerinin yüksek olduğunu anladığını partinin bu güvene layık olacak şekilde faaliyet göstereceğini açıklamaktadır (Cumhuriyet, 16 Ağustos 1930, s. 1).

İzleyen günlerde SCF'ye olan ilginin sürdüğü yeni üyelerin katılımıyla teşkilatlanma sürecine hız verildiği aktarılmaktadır. CHF'den ayrılan bazı kişilerin SCF'ye geçtiği yönündeki haberlerin abartılı olduğu belirtilmiş ve bu tür söylemlerin partiye zarar vermemesi gerektiği vurgulanmıştır (Cumhuriyet, 18 Ağustos 1930, s. 1). Fethi Bey SCF'nin laik Cumhuriyetçi bir parti olarak halkın ekonomik ve siyasal taleplerine yanıt vermeyi hedeflediğini ve programın "milli ve demokratik" bir çerçevede hazırlandığını ifade etmektedir. SCF'nin kadınlara aktif görevler verdiği özellikle Makbule Hanım'ın partiye katılımıyla birlikte bu yaklaşımın daha görünür hâle geldiği belirtilmektedir (Cumhuriyet, 19 Ağustos 1930, s. 1).

Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) halkla doğrudan temas kurmak ve parti politikalarını tanıtmak amacıyla kuruluşundan kısa bir süre sonra geniş kapsamlı bir miting düzenlemeyi planlamaktadır. Cumhuriyet gazetesi'nin "SCF Halkla Buluşmaya Hazırlanıyor" başlıklı haberine göre özellikle İstanbul'da yapılması planlanan bu mitingin teşkilatlanma sürecine ve kamuoyu üzerindeki etkiye katkı sağlayacağı belirtilmektedir. Fethi Bey mitingin barışçıl ve yapıcı bir çerçevede gerçekleşmesi gerektiğini vurgulamakta; yasal izin sürecinin titizlikle yürütüldüğü ifade edilmektedir (Cumhuriyet, 22 Ağustos 1930, s. 1).

23 Ağustos 1930 tarihli Cumhuriyet gazetesi'ne göre Sivas'ta CHF ve SCF temsilcilerinin katılımıyla bir toplantı düzenlenecektir. Etkinliğin dönemin siyasi meselelerini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirileceği ve hükümet ile muhalefet arasında açık bir fikir alışverişine olanak tanıyacağı aktarılmaktadır. Toplantıya İsmet Paşa Hariciye ve Dâhiliye Vekilleri ile SCF lideri Fethi Bey'in katılacağı İsmet Paşa'nın burada hükümet politikalarını savunan bir konuşma yapacağı belirtilmektedir. Konuşmada özellikle muhalefetin ekonomik ve idari reformlara ilişkin eleştirilerine yanıt verilmesi beklenmektedir (Cumhuriyet, 23 Ağustos 1930, s. 1).

Fethi Bey ilerleyen günlerde yaptığı açıklamalarda yeni bir siyasi anlayışla halkın karşısına çıkmayı hedeflediklerini ve Batı ile iş birliğinin Türkiye'nin kalkınması açısından önem taşıdığını belirtmektedir (Cumhuriyet, 24 Ağustos 1930, s. 1). Ancak bazı gazetelere karşı mesafeli tavır sergilediği ve eleştirilere karşı temkinli yaklaştığı ileri sürülmektedir. Cumhuriyet gazetesi Fethi Bey'in belirli soruları yanıtsız bıraktığını ve eleştiriler karşısında tahammülsüz davrandığını yazmaktadır (Cumhuriyet, 25-26 Ağustos 1930).

Grafik 2 Cumhuriyet Gazetesine Göre Halkın SCF'den Beklentileri

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın (CHF) demiryolu projeleri SCF çevreleri ve muhalif basın tarafından ticari çıkarlarla ilişkilendirilerek eleştirilmiştir. Ancak Cumhuriyet gazetesi bu eleştirileri temelsiz ve çelişkili bularak projelerin halkın refahı için yapıldığını savunmuştur. Özellikle Sivas demiryolu projesine yönelik bir tüccar ve bir eğitimci tarafından kaleme alınan mektuplarda projenin propaganda aracı olarak kullanıldığı öne sürülmüş; gazete ise bu ifadeleri "zehir dolu mektuplar" olarak nitelendirmiştir (Cumhuriyet, 26 Ağustos 1930).

Fethi Bey memurların tarafsızlığına ilişkin bir mektubunda son seyahati sırasında bazı memurların CHF adına çalıştığını gözlemlediğini belirterek durumu İsmet Paşa'ya iletmiştir. İsmet Paşa ise memurların herhangi bir parti adına hareket etmediğini ifade etmiştir. Bu yazışmaların ardından Fethi Bey'in, İzmir Valisi Kazım Paşa, Polis Müdürü Ömer Bey ve bazı memurların CHF ile ilişkilerini belgeleyen materyalleri Meclis'e sunmayı planladığı belirtilmektedir. Aynı zamanda Balıkesir Valisi dâhil olmak üzere çeşitli memurların partiyle bağlantılarını gündeme getirmeyi amaçladığı ifade edilmektedir (Cumhuriyet, 23 Eylül 1930).

27 Ağustos tarihli Cumhuriyet gazetesi'nde SCF'den Nuri Bey'in kamu kurumlarındaki rüşvet ve yolsuzluk iddialarına yer verilmektedir. Gümrük ve telgraf idarelerindeki istismları eleştiren Nuri Bey devlet genelinde bir yozlaşma olduğunu savunmuştur. Ancak gazete bu iddiaları genelleyici ve haksız bularak dürüst memurların töhmet altında kaldığını sistemin tümüyle suçlanamayacağını ifade etmiştir (Cumhuriyet, 27 Ağustos 1930). Fethi Bey SCF'nin milletin çıkarlarını esas alan bir yapı olduğunu halkı ileri bir uygarlık düzeyine ulaştırmayı hedeflediğini belirtmiştir. Sarıklı bir şahsın partiye katıldığı yönündeki iddialar ise yalanlanmış bu tür söylentilerin partiyi yıpratma amacı taşıdığı savunulmuştur (Cumhuriyet, 29 Ağustos 1930).

İsmet Paşa Sivas'ta yaptığı konuşmada demiryolu projelerini savunmuş kalkınma için yabancı sermaye ve ulusal kaynakların birlikte kullanımını gerekli görmüştür. Buna karşılık Fethi Bey'in İzmir'e giderek bu söyleme yanıt vereceği yanında Ağaoğlu Ahmet Bey ve Dr. Reşit Galip'in de bulunacağı aktarılmıştır. Ayrıca SCF'nin başyazarlığını Ağaoğlu'nun üstleneceği yeni bir gazete çıkarmayı planladığı bildirilmiştir (Cumhuriyet, 2 Eylül 1930). Fethi Bey 4 Eylül'de İzmir'e hareket etmiş; burada yapacağı konuşmanın İsmet Paşa'nın ifadelerine yanıt olacağı belirtilmiştir. 5 Eylül'deki mitingde ise ekonomik kriz ve hükümetin politikaları sert biçimde eleştirilmiş SCF'nin halkçı çözümler sunduğu vurgulanmıştır. İzmir ve İstanbul'un krizden en çok etkilenen şehirler olduğu belirtilerek partinin bu sıkıntılara çözüm üreteceği ifade edilmiştir (Cumhuriyet, 4-5 Eylül 1930).

Cumhuriyet gazetesi CHF ile SCF arasında cumhuriyetçilik ilkesi ortak olmakla birlikte ekonomi ve siyaset anlayışında belirgin farklar bulunduğunu aktarmaktadır. Fethi Bey vergi indrimi ve bütçenin halkçı esaslara göre düzenlenmesini savunurken; CHF mevcut politikaları sürdürme eğilimindedir (Cumhuriyet, 10 Teşrinisani 1930). SCF özellikle vergi politikalarına yönelik eleştiriler yöneltmektedir. Meclis'te dile getirilen adaletsizlikler arasında aynı gelir düzeyine sahip bireylerin farklı oranlarda vergi ödemesi yer almaktadır. Bu durumun halkın ekonomik sıkıntılarını derinleştirdiği belirtilmiş; Maliye Vekaleti'nin daha

şeffaf ve adil bir gelir vergisi düzenlemesi hazırlığında olduğu ifade edilmiştir. Yeni politikaların sosyal ve ekonomik dengeleri gözetmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Cumhuriyet, 11 Teşrinisani 1930).

SCF'nin Politikaları ve Cumhuriyet Gazetesi'nin Eleştirileri

6 Eylül'de Fethi Bey'in İzmir'de düzenlediği miting önemli gelişmelere sahne olmuştur. SCF lehine sloganlarla yapılan gösterilerde taşkınlıklar yaşanmış; CHF üyeleriyle çıkan tartışmalar polis müdahalesine yol açmıştır. Anadolu Matbaası önünde çıkan olaylarda bina zarar görmüş iki kişi hayatını kaybetmiş 15 kişi yaralanmıştır. Bu durum iki parti arasındaki siyasal gerilimin şiddetli bir çatışma ortamına evrildiğini göstermektedir (Cumhuriyet, 6 Eylül 1930).

Cumhuriyet gazetesi'ne göre Alsancak Stadı'ndaki miting büyük bir katılımı ile gerçekleşmiş; Fethi Bey'in liman şirketleri ve yüksek faiz oranlarına yönelik eleştirileri halk tarafından alkışlarla karşılanmıştır. "Kahrolsun liman şirketleri" sloganları atılmış Fethi Bey mitinginin sonunda halka itidal çağrısı yapılmıştır. Otelin önünde coşkulu bir kalabalığın toplanması ve Fethi Bey'in halkı selamlaması SCF'nin söylemlerinin geniş karşılık bulduğunu göstermektedir (Cumhuriyet, 8 Eylül 1930).

Fethi Bey şehir merkezleri ve istasyonlarda yaptığı konuşmalarla halkla doğrudan temas kurmayı sürdürmüştür. Manisa'ya yolculuğu sırasında uğradığı istasyonlarda halka seslenmiş ekonomik sorunlara dair bireysel şikâyetlerle karşılaşmıştır. 9 Eylül tarihli habere göre Atatürk'ün SCF karşısında tarafsız kaldığı konuşmalara müdahale edilmemesi yönünde İzmir Valiliği'ne talimat verdiği belirtilmiştir. Ancak bu tarafsızlık tutumu bazı çevrelerce dolaylı destek olarak yorumlanmış kamuoyunda tartışmalara yol açmıştır (Cumhuriyet, 9 Eylül 1930).

Eylül ayı başlarında SCF'nin teşkilatlanması hızlanmış; Adana'dan temsilci talep eden telgraflar gelmiş Fethi Bey'in şehri ziyaret etmesi istenmiştir. Bu gelişmeler SCF'nin farklı bölgelerde de ilgi gördüğünü göstermektedir (Cumhuriyet, 10 Eylül 1930). 11 Eylül'de Fethi Bey hükümetin demiryolu projelerini ve kamu harcamalarını eleştirmiştir. Özellikle Kütahya-Tavşanlı ve Kayseri-Ulukışla hatlarında %30'a varan maliyet artışlarını israf olarak nitelendirmiş; kamu kaynaklarının daha dikkatli ve disiplinli kullanılmasını savunmuştur (Cumhuriyet, 11 Eylül 1930).

Tablo 3 SCF söylemleri ve Karşı Tepkiler

SCF Söylemleri	Hükümet Tepkileri
Ekonomik reform vaatleri	Bütçe dengesine aykırı
Kamu harcamalarında israf	Gerçeklikten uzak iddialar
Yüksek faiz eleştirisi	Popülist söylem
Liman şirketlerine tepki	Yatırım karşıtı duruş
Devlet memurlarında tarafsızlık talebi	Devlet yapısına güvensizlik

12 Eylül 1930 tarihli Cumhuriyet gazetesinde hükümet ile SCF arasındaki siyasi gerilim dikkat çekici bir şekilde ele alınmıştır. SCF'nin halk arasında hızla destek kazanması ve muhalif bir ses olarak yükselmesi hükümetin bu partiye karşı daha temkinli ve eleştirel bir tutum takınmasına yol açmıştır. Haberlerde SCF'nin faaliyetlerinin ve lideri Fethi Bey'in açıklamalarının hükümet tarafından dikkatle takip edildiği ve bu çerçevede çeşitli incelemelerin başlatıldığı vurgulanmıştır (Cumhuriyet, 12 Eylül 1930). Ayrıca hükümetin SCF'nin açıklamalarını halkı yanıltıcı ve tahrik edici olarak nitelendirdiği belirtilmiştir. Özellikle SCF'nin ekonomik politikalarına ilişkin hükümet tarafından yapılan eleştiriler partinin vaatlerinin gerçekçi olmadığı ve popülist bir söyleme dayandığı iddiası üzerine yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda SCF'nin halka yönelik mesajlarının hem basın aracılığıyla hem de doğrudan iletişimle sınırlanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Fethi Bey Balıkesir ziyaretinde yaklaşık dört bin kişiye hitap etmiş; konuşmasında halkın ekonomik sıkıntılarına ve siyasal reform ihtiyacına değinmiştir. Coşkuyla karşılanan Fethi Bey'in SCF lideri olarak geniş bir destek gördüğü bu ilginin Anadolu'daki diğer duraklarda da sürdüğü belirtilmektedir (Cumhuriyet, 13 Eylül 1930). SCF'nin hızlı yükselişi ve Fethi Bey'in söylemleri halkta büyük heyecan yaratmakta ancak hükümet çevrelerinde bu vaatlerin gerçeklikten uzak ve popülist bulunduğu ifade edilmektedir. Özellikle ekonomik reform önerilerinin mevcut bütçe dengeleriyle örtüşmediği öne sürülmektedir.

Hükümet yetkilileri SCF'nin açıklamalarının kamu düzenini etkileyebileceği gerekçesiyle partiyi yakından izlemektedir. Parti faaliyetlerini destekleyen bazı gazetelerin de denetime tabi tutulduğu belirtilmektedir. Balıkesir'deki kalabalık mitingler ve coşkulu karşılama hükümetin dikkatini çeken gelişmeler arasında yer almaktadır. Bu yaklaşımın siyasi çekişmeleri artırdığı vurgulanmaktadır (Cumhuriyet, 13 Eylül 1930). Fethi Bey'in İstanbul'a dönüşünde alınan zabıta önlemleri de dikkat çekmektedir. Topkapı İskelesi'nde geniş güvenlik önlemleri uygulanmış hem iç hem dış alanda düzeni sağlamak için polis konuşlandırılmıştır. Bu durum hükümetin taşkınlık ihtimaline karşı hazırlıklı davrandığını göstermektedir (Cumhuriyet, 14 Eylül 1930).

Bazı Gazetecilerin Tutuklanması ve Fethi Bey

Bazı gazetelerin SCF yanlısı yayınları hükümetin dikkatini çekmiş bu yayınların mevcut yasalar çerçevesinde incelendiği ve gerek görüldüğünde hukuki işlem başlatıldığı belirtilmiştir. Hükümetin halkı tahrik edici yayınlara karşı yasal tedbirler aldığı ve bu tür içeriklerin savcılıklar tarafından değerlendirileceği ifade edilmektedir (Cumhuriyet, 14 Eylül 1930).

İzleyen günlerde İzmir’de bazı gazetecilerin tutuklanması Fethi Bey tarafından basın özgürlüğüne müdahale olarak değerlendirilmiştir. Özellikle “Anadolu” gazetesinin İsmet Paşayı eleştiren yayınları sonrası kapatılması kamuoyunda tepkiyle karşılanmış; çok sayıda protesto telgrafi gönderilmiştir. Fethi Bey hükümetin basına yönelik bu tutumunun matbuat hürriyetiyle bağdaşmadığını Meclis’in manevi şahsiyetine zarar verici bir tutum olarak sunulmasının ise kabul edilemez olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca adaletin tarafsız ve bağımsız işlemesi gerektiğini vurgulayarak hükümetin basını kontrol altına alma çabalarını sert biçimde eleştirmiştir (Cumhuriyet, 15 Eylül 1930).

Fethi Bey basına yönelik tutuklamaları eleştiren bir telgraf göndererek Hizmet gazetesi başmuharriri Zeynel Besim Bey’e hitaben matbuat hürriyeti uğruna hapsedilmenin bir onur olduğunu belirtmiştir. Bu mesajında basın özgürlüğünü savunmaya devam edeceğini ve gazetecilere yönelik baskıların demokrasiye zarar verdiğini ifade etmiştir. Hükümetin eleştirilere karşı tahammülsüz davrandığını da vurgulamaktadır (Cumhuriyet, 17 Eylül 1930). "Son Posta" gazetesinin sorumlu müdürünün tutuklanması basın özgürlüğü konusunda tepkilere neden olmuş; SCF basın özgürlüğünün anayasal bir hak olduğunu belirterek bu müdahalelerin kabul edilemez olduğunu açıklamıştır (Cumhuriyet, 18 Eylül 1930).

Fethi Bey’in İzmir’deki faaliyetleri sırasında gazete idarehanelerine ve SCF taraftarlarına yönelik saldırılar yaşanmış; bu durum seçim sürecindeki siyasi gerilimi yansıtmaktadır. Fethi Bey olayların büyümemesi için halkı yatıştırmaya çalışmış ve ilgili kişiler hakkında adli soruşturma başlatıldığı bildirilmiştir. Ayrıca İzmir’de seçim güvenliğini sağlamak amacıyla çeşitli önlemler alınmaktadır.

Gazeteciler mahkemede yazılarının hükümeti tahkir etme amacını taşımadığını yalnızca eleştirel bir perspektifle kaleme alındığını savunmuşlardır. 20 Eylül 1930 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde mahkeme sürecine dair detaylar verilmiş olup gazetecilere yönelik suçlamaların hükümetin manevi şahsiyetine saldırı içerdiği iddiasıyla dayandırıldığı ifade edilmiştir. Ancak savunma tarafı eleştirilerin hukuk çerçevesinde ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Cumhuriyet, 20 Eylül 1930).

1930 Belediye Seçimleri ve Basına Yansımaları

1930 belediye seçimleri Türkiye’deki ilk çok partili yerel seçimler olup siyasi rekabet açısından oldukça çalkantılı geçmiştir. SCF seçim sürecinde CHF’nin devlet gücünü kullanarak müdahalede bulunduğunu sıkça dile getirmiş; Fethi Bey de bu durumu sert biçimde eleştirmiştir. Seçimler CHF’nin ülke genelinde hâkim olduğu bir dönemde gerçekleşmiştir. Ancak SCF’nin Ağustos 1930’da kurulmasıyla

birlikte rekabetçi bir ortam doğmuş ve kısa sürede artan halk desteği CHF'nin seçim stratejilerinin yoğun şekilde eleştirilmesine neden olmuştur. Özellikle İzmir gibi şehirlerde SCF'ye yönelik desteğin yüksek olduğu ve hükümetin müdahalede bulunduğu yönündeki iddialar basına yansımıştır. SCF'nin seçimlerin tarafsız ve adil yürütülmesi talebi kamuoyunda dikkat çekmektedir (Cumhuriyet, 15-18 Eylül 1930).

Fethi Bey seçimlerin henüz başında hükümetin tarafsız davranmadığını belirterek eleştirilerini sertleştirmiştir.

"Seçimlerde tarafsızlık ilkesinin açıkça ihlal edildiği ortadadır. Halkın serbest iradesi baskı altına alınmaktadır. Bu yalnızca bir siyasi partiye değil demokrasinin kendisine yapılmış bir saldırıdır." (Cumhuriyet Gazetesi, 1930, 18 Eylül, s. 3).

Fethi Bey, Halk Fırkası'nın devlet imkânlarını kullanarak SCF'nin seçimlerdeki etkisini azaltmaya çalıştığını iddia etmektedir. Özellikle basın özgürlüğüne yönelik müdahaleleri ve gazetecilerin tutuklanmasını eleştirmekte; bu tür baskıların seçimlerin adil yapılmasını engellediğini vurgulamaktadır. İzmir'de gazetecilerin tutuklanmasını "basın özgürlüğüne saldırı" olarak nitelendirmiş; matbuat hürriyetiyle halkın serbest iradesi arasında doğrudan bir ilişki kurmuştur (Cumhuriyet, 17-20 Eylül 1930).

SCF seçim sürecinde halkın iradesine müdahale edilmemesini ve demokratik bir ortamın sağlanmasını ısrarla talep etmektedir. Fethi Bey usulsüzlükleri protesto ederek hükümetten açıklama istemekte seçimlerin tarafsız yürütülmemesini "halk iradesine ipotek koymak" olarak değerlendirmektedir. Bu durumun SCF'ye olan desteği artırdığını da belirtmektedir. SCF'nin temel misyonunun halkın haklarını savunmak olduğunu vurgulamaktadır (Cumhuriyet, 18-21 Eylül 1930).

Parti Bornova'da seçimlerin taraflı yürütüldüğünü iddia etmiş; ocağı reisi belediyenin itirazları dikkate almadığını ve encümeni toplantıya çağırmadığını bildirmiştir. Ayrıca SCF Akhisar'daki belediye seçim sonuçlarına itiraz etmiş ve seçimlerin iptali için resmî makamlara telgrafla başvuruda bulunmuştur. Bu durum seçim süreçlerine olan güvenin kamuoyunda sorgulanmasına yol açmaktadır (Cumhuriyet, 1 Ekim 1930).

İlerleyen günlerde SCF seçim sürecinde yerel idarelerin ve özellikle kaymakamlıkların taraflı davrandığına dair endişeleri gündeme getirmiştir. Bazı bölgelerde seçimlerin durdurulduğu ve şeffaflığın sağlanması adına taleplerin iletildiği belirtilmektedir (Cumhuriyet, 3 Ekim 1930). Fethi Bey, 1930 yerel seçimlerinde CHF'ye karşı sert bir mücadele yürütmüş; SCF, sandık başlarında adil bir seçim süreci için çeşitli önlemler almıştır. Parti programı Fethi Bey'in kararlı söylemleriyle şekillenmiş ve halkta geniş ilgi uyandırmıştır.

İstanbul gibi büyük şehirlerde CHF-SCF rekabeti yoğun geçmiş; parti seçmenlerin özgürce oy kullanabilmesi için aktif bir propaganda yürütmüştür. Kadın üyelerin katkısıyla güçlenen kampanyalarda Nezihe Muhittin ve Suat Derviş gibi isimler halka açık etkinliklerle SCF'nin mesajını yaymıştır (Cumhuriyet, 4 Teşrinievvel 1930).

Seçim faaliyetleri Cumhuriyet gazetesi'nin 4, 6 ve 10 Ekim tarihli sayılarında geniş yer bulmuştur. Fethi Bey liderliğindeki SCF farklı şehirlerde mitingler ve propaganda çalışmalarıyla halkın ilgisini çekmeyi hedeflemiştir. İstanbul'da özellikle Hocaapaşa'da CHF-SCF mensupları arasında tartışmalar yaşanmış ancak seçimlerin genel olarak serbest ilerlediği aktarılmıştır (Cumhuriyet, 6 Teşrinievvel 1930). 15 Teşrinievvel 1930 tarihli haberde Fatih seçim bölgesinde SCF seçmenlerinin isimlerinin listelerde yer almaması tepkilere neden olmuştur. Bu durum partililer arasında huzursuzluk yaratmış; SCF mensubu Mehmet Salahattin bir konuşmasında, (Cumhuriyet, 15 Teşrinievvel 1930).

"Bize reylerimizi verdirmiyorlar. İsminiz yok diyorlar. Fakat ne olursa olsun biz zaferi kazanacağız!" ifadeleriyle, partinin seçimlere yönelik kararlılığını ve mücadele azmini vurgulamıştır (Cumhuriyet, 15 Teşrinievvel 1930).

Seçim günü yaşanan bu olaylar Fatih bölgesinin oldukça hareketli bir atmosferde geçtiğini göstermektedir. Sandık başlarında toplanan kalabalıklar ve SCF ile CHF mensupları arasındaki karşılıklı itirazlar bu gerginliğin bir yansımasıdır. Özellikle SCF'nin seçmen kayıtlarında yapılan eksiklikler ve buna dair tepkiler seçim sürecindeki eşitlik ilkesine yönelik şüpheleri artırmıştır. Buna rağmen SCF mensuplarının azimle seçim sürecini sürdürdüğü ve halka hitap ederek seçimlere katılım çağrısı yaptığı görülmektedir. Cumhuriyet gazetesi yaşanan olaylardan SCF'lileri suçlamaktadır:

"Fatih dairesi önünde dünkü kalabalıktan bir manzara... Fatih dairesinin intihabına dün Hatip, Salahattin, Tevkiicafer, Kovacede, Avcibey, Mollağürani, Dervişali, Katip Muslihiddin, Atikalipaşa, Tabakhane, Hazretçavuş, Kasamgüneyi, Atikmustafapaşa, Beşçeğiz, Balat ve Karabaş mahalleleri halkından gecikenler iştirak etmişlerdir. İntihap çok hararetle olmuş ve sabahdan akşama kadar gürültü devam etmiştir. Bu kadar kalabalık olmasına rağmen atılan reylerin miktarı ancak 300'dür. Serbest Fırkalılar burada gene birçok itirazlarda bulunmuşlardır. Ez cümle, S. Fırka'ya rey vermek üzere girenlerin isimlerinin kasten defterde bulunmadığını iddia etmişlerdir. Bunun üzerine Serbestçilerden Mehmet Salahattin isminde bir zat nutuk okumuş ve ez cümle demiştir ki: 'Bize reylerimizi verdirmiyorlar. İsminiz yok diyorlar. Fakat ne olursa olsun biz zaferi kazanacağız'" (Cumhuriyet, 15 Teşrinievvel 1930).

1930 yerel seçimleri sürecinde, SCF'ye yönelik baskıların en dikkat çekici örneklerinden biri Antalya'da yaşanmıştır. Dr. Burhanettin Bey öncülüğündeki teşkilatın hükümeti eleştirmesi üzerine, yerel idare tarafından tehdit algısı oluşmuş; resmî kaynaklara göre 30, gayriresmî kaynaklara göre ise yaklaşık 200 kişi gözaltına alınmıştır. Mahkeme serbest bırakılmalarına karar vermesine rağmen valilik bu kararı uygulamamış ve baskıcı tutumunu sürdürmüştür (Cumhuriyet, 17 Teşrinievvel 1930).

Adana'da SCF'ye ait bir binaya ayet yazılı bir bayrak asılması üzerine soruşturma başlatılmış; olayın parti propagandasıyla ilişkili olabileceği öne sürülmüştür (Cumhuriyet, 17 Teşrinievvel 1930). Cumhuriyet gazetesi SCF'nin özellikle Beyoğlu ve Fatih gibi bölgelerde etkili bir mahalle çalışması yürüttüğünü, CHF'nin ise güçlü bir kampanya ile yoğun bir rekabet oluşturduğunu belirtmektedir (Cumhuriyet, 18 Teşrinievvel 1930). 19 Ekim 1930'da İstanbul'da seçimler tamamlanmış; Beyoğlu'nda 8.500 oyun 6.000'i Fatih'te ise 12.791 oyun 9.847'si CHF lehine sonuçlanmıştır. Adana ve Mersin'de ise seçim sonuçlarına yönelik şikâyetler gündeme gelmiş; Adana'da bir grup 10.000 imzalı dilekçeyle Ankara'ya başvurma kararı almıştır (Cumhuriyet, 19 Teşrinievvel 1930).

Tablo 4 Belediye Seçimlerinde CHF ve SCF İtirazları

SCF Eleştirileri	Hükümet Yanıtları
Seçim güvenliği sağlanmaması	Seçim düzeni ihlal edilmedi
Memurların tarafsız olmaması	Memurlar görevleri partilerüstüdür
Seçmen listelerinde usulsüzlük	Teknik aksaklıklar yaşandı
Basın özgürlüğüne müdahale	Kamu düzeni gereği müdahale edildi
Devlet imkânlarının CHF lehine kullanılması	İddialar abartı ve asılsız

SCF, halk desteğini artırmak için yoğun çaba göstermiş; ancak seçmen listelerindeki eksikler ve sandık düzenlemeleri gibi idari aksaklıklar partinin kampanyasını olumsuz etkilemiştir (Cumhuriyet, 20 Teşrinievvel 1930). SCF merkezi, taşradaki ocaklarından, seçimlerde yaşandığı iddia edilen yolsuzlukların kesin kanıtlarını ve belgelerini istemiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 1 Teşrinisani 1930). Adana'daki vatandaşların belediye seçimlerindeki yolsuzluklara dair hazırladığı şikâyet dilekçeleri, Fethi Bey'e iletilmiş Fethi Bey, bu dilekçeleri detaylandırarak bir dosya haline getirmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 8 Teşrinisani 1930).

Seçim sona ermiştir ne var ki Cumhuriyet gazetesinde yankıları devam etmektedir. 23 Teşrinievvel 1930 tarihli nüshada, SCF'nin yerel seçimlerdeki faaliyetleri, kazandığı başarılar ve karşılaştığı zorluklar ele alınmaktadır. Özellikle Armutlu ve Menemen gibi bölgelerde SCF'nin seçim kazanması, partinin yerel düzeyde etkili olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, İzmir'de SCF tarafından yayınlanan bir beyanname hükümet tarafından halkı kışkırtıcı içerik taşıdığı iddiasıyla incelemeye alınmış ve ilgili gazete hakkında yasal işlem başlatılmıştır. Adana'da ise belediye seçimleri sırasında SCF'nin idari birimlere yönelik eleştirileri ve halktan gelen şikâyetler üzerine dikkat çeken tartışmalar yaşanmıştır. SCF'nin seçim sonrası dönemde halkla temasını artırarak seçim dönemindeki eksiklikleri gidermeye çalıştığı ve bu kapsamda parti teşkilatlanmasını güçlendirme hedefiyle yeni stratejiler belirlediği ifade edilmektedir (Cumhuriyet Gazetesi, 23 Teşrinievvel 1930).

SCF'nin Kapanışı ve Gazetede Yankıları

16 Kasım 1930'da Meclis'te Afyon Milletvekili Ali Bey ile Fethi Bey arasında belediye seçimlerine ilişkin sert bir tartışma yaşanmıştır. Fethi Bey seçimlerin demokratik ilkelere aykırı yürütüldüğünü ve birçok yurttaşın seçmen listelerinde ismini bulamadığını vurgulamış; halkın gösterdiği ilgiyi ise demokrasinin başarısı olarak değerlendirmiştir. Ali Bey ise bu iddiaları reddetmiştir (Cumhuriyet, 16 Teşrinisani 1930).

Bu konuşma Fethi Bey'in SCF lideri olarak Meclis'te yaptığı son konuşma olmuştur. İki gün sonra parti içi uyumsuzluk gerekçesiyle SCF'nin feshedildiği açıklanmıştır. Parti merkez heyeti teşkilatın mevcut yapısıyla başarılı olamayacağı sonucuna vararak bu kararı Cumhurbaşkanı'na sunmuştur. Meclis kulislerinde dolaşan fesih söylentileri kısa sürede doğrulanmış; karar gece geç saatlere kadar süren toplantının ardından Çankaya'ya iletilmiştir (Cumhuriyet, 17 Teşrinisani 1930).

18 Teşrinisani tarihli değerlendirmede SCF'nin dağılma nedeni olarak lider kadronun yetersizliği organizasyon eksikliği ve mali sıkıntılar gösterilmiştir. Fethi Bey'in Atatürk ile siyasal çatışmadan kaçınmak adına partiyi feshettiği açıklaması kamuoyunda ikna edici bulunmamış; yönetim sorunları ve etkisiz kadrolar SCF'nin kısa ömürlü kalmasının temel nedenleri arasında gösterilmiştir. Fesih sonrası bazı üyelerin CHF'ye katılabileceğine dair söylentiler çıkmış; bu durum SCF'nin dağılmasının yalnızca içsel değil aynı zamanda siyasal sistemin yapısal sorunlarıyla ilişkili olduğunu göstermiştir (Cumhuriyet, 18 Teşrinisani 1930).

Fesih kararı parti içinde farklı tepkiler doğurmuştur. Fethi Bey'in kararı tek başına alması bazı mensuplar tarafından hoşnutsuzlukla karşılanmış; bu durum liderlik eksikliği olarak yorumlanmıştır. Diğer yandan bazı üyeler kararı Cumhuriyet'in istikrarı için alınmış zorunlu bir siyasi hamle olarak değerlendirmiştir. Parti üyelerinin tepkileri bireysel düzeyin ötesinde toplumsal düzeyde de yankı bulmuş ve tabanda güven kaybını derinleştirmiştir (Cumhuriyet, 19 Teşrinisani 1930).

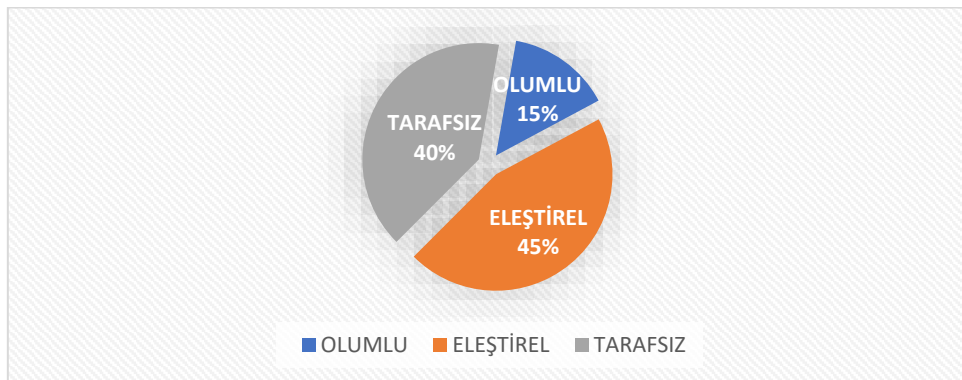
Bazı muhalif milletvekilleri SCF'nin fesih kararının alınış biçimini eleştirerek sürecin demokratik değerlerden uzak olduğunu savunmuştur. Parti üyeleri kararın yeterli istişare yapılmadan ve şeffaflıktan uzak şekilde alınmasının fırkanın ilkelerine aykırı olduğunu düşünmektedir. Öte yandan bazı üyeler siyasi dengeleri gözeterek CHF'ye katılımı stratejik bir adım olarak değerlendirmiştir. Bu gelişmeler dönemin siyasi kutuplaşmasını ve çok partili sistem denemelerinin karşılaştığı zorlukları açıkça ortaya koymaktadır (Cumhuriyet, 20 Teşrinisani 1930).

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın feshi yalnızca bir partinin kapanışı değil aynı zamanda Türkiye'de çok partili yaşamın yapısal engellerle karşılaştığını gösteren önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Parti üyelerinin sürece verdikleri tepkiler; dönemin siyasal kültürünü bireysel siyasi tutumları ve liderlik anlayışlarını anlamak açısından önemli veriler sunmaktadır. SCF deneyimi ilerleyen yıllarda çok partili hayata geçiş için önemli bir tarihsel basamak oluşturmaktadır.

BULGULAR

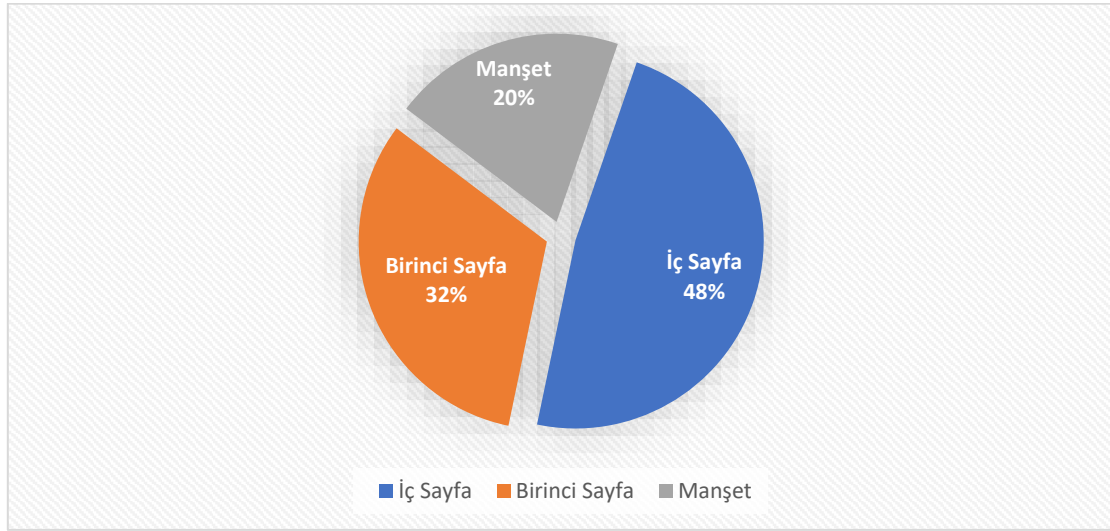
Cumhuriyet gazetesi'ne göre SCF'nin kuruluşu halkta büyük heyecan ve destek yaratırken hükümet ve CHF çevrelerinde kaygı uyandırmıştır. Fethi Bey partinin laik Cumhuriyet ilkelerine bağlı olacağını ve demokratikleşmeye katkı sunmayı hedeflediğini vurgulamış; parti programı ekonomik reformlar ve özgür tartışma ortamı oluşturma amacını taşımıştır. SCF'nin kısa sürede halktan yoğun destek görmesi CHF'nin tepkisini artırmış siyasal tansiyon yükselmiştir. Gazete bu süreçte bir yandan partinin hızlı teşkilatlanması halkın ekonomik beklentilerine yanıt arayışı ve demokrasi talebine dikkat çekerken; diğer yandan liderlik sorunları ve sertleşen siyasi rekabeti vurgulayarak çok partili rejime geçişin yapısal zorluklarına işaret etmiştir.

Bu durum dönemin haber korpusunda gözlenen ton dağılımıyla da uyumludur: N = 59 içerik üzerinden eleştirel metinler n = 27 (%45,8) ile baskın, tarafsız içerikler n = 24 (%40,7) ile yüksek bir paya sahiptir; olumlayıcı içerikler ise n = 8 (%13,6) düzeyinde kalmaktadır. Buna göre Cumhuriyet, SCF'nin reform ve demokratikleşme yönelimini not etmekle birlikte (olumlayıcı/ tarafsız örnekler), temsilin genel eksenini eleştirel bir çerçevede kurmuş; özellikle düzen/istikrar ve kamu düzeni hassasiyetlerini öncelikle siyasî gerilim ve rekabeti öne çıkarmıştır. Bu birleşik okuma, gazetenin hem programatik vaatleri görünür kıldığını hem de iktidar yanlısı ihtiyatlı pozisyonla uyumlu biçimde eleştirel değerlendirmeleri baskınlaştırdığını göstermektedir.

Grafik 3 Cumhuriyet Gazetesinin SCF'ye Yönelik Tutumu

Bu genel ton dağılımı, yalnızca içeriklerin ideolojik yönelimlerini değil, aynı zamanda gazete içerisindeki mekânsal yerleşimlerine göre nasıl sunulduklarını da anlamayı gerektirmektedir. Eleştirel tonun dağılımı, haberlerin görünürlük düzeyiyle anlamlı bir ilişki içindedir. Özellikle yüksek görünürlük taşıyan konumlarda (manşet ve birinci sayfa gibi) eleştirel temsillerin yoğunlaştığı gözlemlenmektedir. Nitekim, manşet satırında yer alan haberlerin %62'sinde eleştirel bir ton kullanıldığı tespit edilmiştir. Sütun içi dağılım dikkate alındığında ise eleştirel içeriklerin %48'inin iç sayfalarda, %32'sinin birinci sayfada ve %20'sinin manşette yer aldığı görülmektedir. Bu dağılım, eleştirel haber dilinin yalnızca görünürlüğü yüksek alanlarda normatif ve değerleyici bir biçimde öne çıktığını değil, aynı zamanda görünürlüğü daha düşük sayfalarda da nicel olarak kayda değer bir düzeyde sürdüğünü ortaya koymaktadır.

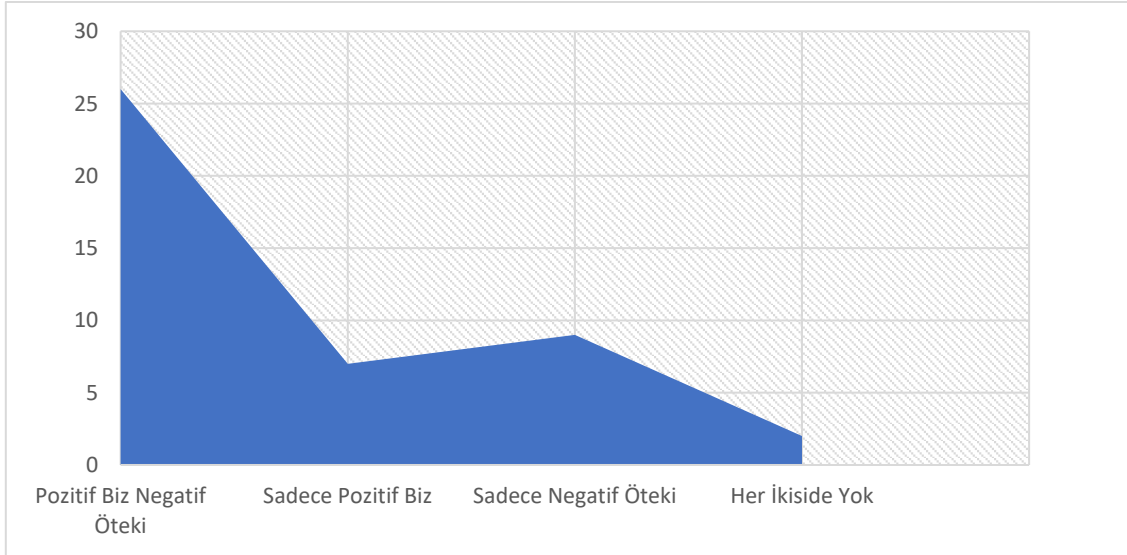
Grafik 4 Haberlerin Görünürlük Düzeyi

Benzer şekilde, içerik türü de haber söylemindeki ton dağılımını belirleyen bir diğer önemli etmendir. Başyazı ve köşe yazılarında kullanılan ton, haber metinlerine kıyasla daha belirgin biçimde eleştirel bir nitelik taşımaktadır. Bu durum, gazetenin kurumsal görüşünü yansıtan başyazı ve köşe yazılarında siyasal değerlendirme ve ideolojik konumlanmanın daha görünür hale geldiğini göstermektedir. Buna karşılık, haber metinlerinde tarafsız ve olgusal aktarımın görece ön planda olduğu, eleştirel tonun daha sınırlı biçimde kullanıldığı görülmektedir. İçerik türüne bağlı olarak ortaya çıkan bu ton farklılaşması, yorum içeren metinlerde değerleyici ve eleştirel bir yaklaşımın yoğunlaştığını; haber türünde ise daha dengeli, betimleyici ve bilgi temelli bir dilin benimsendiğini ortaya koymaktadır.

Yapılan içerik analizi, haber ve yazıların tematik dağılımında belirgin bir odaklanmaya işaret etmektedir. İncelenen metinlerde kamu düzeni, güvenlik ve adliye eksenine en fazla öne çıkan tema olarak belirlenmiş; bunu seçim sürecine ilişkin haber ve yorumlar izlemiştir. SCF'nin kuruluş ve teşkilatlanma

sürecine dair içerikler ise üçüncü sırada yer almakta, ancak ilk iki temaya kıyasla daha az bir görünürlük göstermektedir. Bu tematik dağılım, Cumhuriyet gazetesinin SCF deneyimini öncelikli olarak güvenlik riski ve seçim rekabeti çerçevesinde değerlendirdiğini; partinin kurumsal yapılanmasına ilişkin unsurlara ise daha sınırlı ve ikincil düzeyde yer verdiğini ortaya koymaktadır.

İnceleme kapsamındaki içeriklerde aktör odağına ilişkin dağılım, Cumhuriyet gazetesinin söylemsel konumlanmasını açık biçimde ortaya koymaktadır. Analiz bulgularına göre Hükümet/İdare ve CHF aktörleri ağırlıklı olarak “pozitif biz” kategorisinde çerçevelemiş; meşruiyet, düzen ve istikrarın temsilcisi olarak sunulmuştur. Buna karşılık, SCF’nin ise “negatif öteki” konumunda inşa edildiği, özellikle kamu düzeni, güvenlik ve siyasi tansiyonla ilişkilendirilerek olumsuz çerçevelerle temsil edildiği görülmektedir. Bu sonuç, Cumhuriyet’in iktidar yanlısı kurumsal çizgisiyle tutarlı biçimde, siyasi rekabeti iktidarın normatif değerlerini koruma refleksi üzerinden yorumladığını göstermektedir.

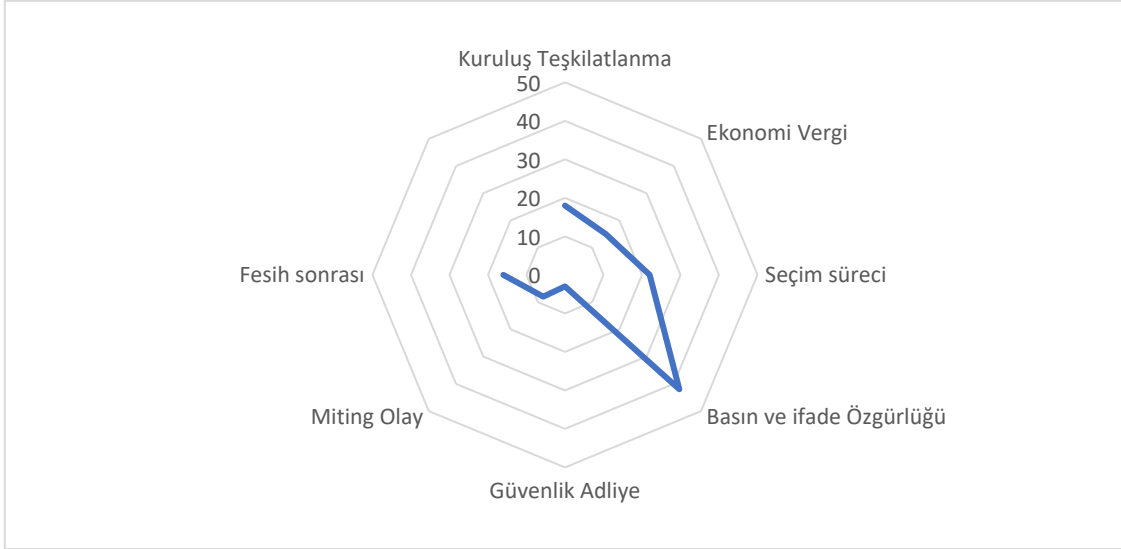

Grafik 5 Pozitif Biz Negatif Öteki Kombinasyonu (Haber Sayısı)

Aktör temsiline ilişkin bu söylemsel ayrışma, çerçevelemeyi de yansıtmakta ve SCF’nin sunumunda belirli tematik odaklar ve öncelikler öne çıkmaktadır. Çerçeveleme boyutuna ilişkin bulgular, Cumhuriyet gazetesinin SCF’yi sunuş biçiminde belirli tematik önceliklerin öne çıktığını göstermektedir. İncelenen içeriklerde en yoğun kullanılan çerçeveler ekonomik rasyonalite ile modernleşme-laiklik ekseninde toplanmış; böylece parti programı ve siyasal tartışmalar, ekonomik beklentiler ile Cumhuriyet’in ideolojik yönelimleri üzerinden anlamlandırılmıştır. Kamu düzeni/taşkınlık çerçevesi, özellikle mitingler ve kitlesel hareketlere ilişkin haberlerde dikkat çeken ikincil bir eksen olarak öne çıkmıştır. Buna karşılık, hukuk-meşruiyet ve düzen/istikrar çerçeveleri daha düşük bir görünürlüğe sahip olmuş, ancak siyasal rekabetin gerilimini meşrulaştırıcı ve istikrar arayışına işaret eden tamamlayıcı

unsurlar olarak kullanılmıştır. Bu dağılım, gazetenin SCF deneyimini hem ekonomik-toplumsal talepler hem de ideolojik modernleşme perspektifinden ele alırken, aynı zamanda siyasal çatışmaları güvenlik ve kamu düzeni ekseninde çerçevelemeye özen gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Bu tematik çerçeveleme biçimi, haber başlıklarında kullanılan söylemleri de desteklenmekte; eleştirel sunum, çok katmanlı meşrulaştırma araçlarıyla pekiştirilmektedir. Başlık düzeyinde yapılan söylem çözümlemesi, eleştirel tonla sunulan haberlerde meşrulaştırma stratejilerinin daha yoğun biçimde kullanıldığını ortaya koymaktadır. Özellikle yetkilendirme (valilik, hükümet veya güvenlik makamlarına atıf), ahlaki değerlendirme (düzenin korunması, sorumluluk bilinci, kamu yararı söylemi) ve akılcılaştırma (siyasal rekabetin riskleri veya toplumsal huzurun gerekleri üzerinden rasyonel gerekçelendirme) stratejilerinin eleştirel başlıklarda eşzamanlı olarak daha sık tercih edildiği görülmüştür. Bu bulgu, gazetenin yalnızca olumsuz değer yüklemekle kalmayıp aynı zamanda bu olumsuzlamayı çok katmanlı söylemsel araçlarla pekiştirdiğini göstermektedir. Böylece başlık düzeyindeki eleştirel ton gövde metinlerinde kurumsal otoriteye dayalı yetkilendirme ve normatif meşruiyet söylemleriyle desteklenerek güçlendirilmiştir.

Grafik 6 SCF'ye Ait Haberlerin Ton (Kodlanma) Sıklığı (Haber Sayısı)

Bu çok katmanlı meşrulaştırma politikası dönemin siyasal gelişmeleriyle paralel şekilde yoğunluk kazanmış; söylemin yapısı artan siyasi tansiyonu yansıtabilecek biçimde keskinleşmiştir. Zaman eksenine göre yapılan dağılım incelendiğinde Eylül sonu ile Teşrinievvel (Ekim) döneminde siyasal tansiyonun belirgin biçimde yükseldiği görülmektedir. Bu artış içeriklerin söylemsel özelliklerine de doğrudan yansımış; özellikle eleştirel ton ve kamu düzeni/taşkınlık çerçevesi bu dönemde önceki aylara kıyasla daha yoğun kullanılmıştır. İzmir mitingi ve yerel seçim hazırlıkları gibi gelişmeler gazetede hem güvenlik

riski hem de siyasi istikrarsızlık bağlamında aktarılmış; bu bağlamda SCF daha çok “düzen bozucu” bir aktör olarak konumlandırılmıştır. Dolayısıyla dönemin siyasi gerilimi ile basında kullanılan söylemsel çerçeveler arasında doğrudan bir paralellik kurulmuş; Cumhuriyet gazetesi artan siyasi tansiyonu kamu düzeni vurgusuyla okuyucuya aktarmıştır.

SONUÇ

Cumhuriyet gazetesi SCF'nin kuruluş sürecinde genellikle olumlu ve tarafsız bir dil kullanarak partinin demokrasiye katkı sağlayacak bir gelişme olduğunu vurgulamıştır. Gazetenin erken dönemdeki haberlerinde SCF “yeni bir siyasi oluşum” ve “demokrasinin gelişimi için önemli bir adım” olarak nitelendirilmiş partinin varlığının çok partili hayata geçiş sürecinde yapıcı bir unsur olduğu düşüncesi öne çıkarılmıştır. Ayrıca Mustafa Kemal Atatürk'ün bu girişime destek verdiği vurgulanarak SCF'nin Atatürk'ün demokratik açılımına uygun bir teşebbüs” olduğu ifade edilmiştir. SCF'nin halk nezdinde gördüğü büyük ilgi ve teşkilatlanma sürecindeki hızlı gelişimi de “halkın geniş katılım gösterdiği bir hareket” olarak değerlendirilmiştir. Bu söylemler SCF'nin başlangıçta Cumhuriyet rejimi içinde meşru ve olumlu bir gelişme olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.

Ancak SCF'nin kısa sürede geniş halk desteği kazanması ve CHF ile doğrudan siyasi bir rekabet içerisine girmesiyle birlikte Cumhuriyet gazetesinin söyleminde belirgin bir değişim meydana gelmiştir. Gazete partiyi eleştirmeye başladığı dönemde SCF'yi “muhalefet adı altında hükümeti baltalama girişimi” olarak tanımlamış ve SCF'nin muhalefetinin yapıcı olmaktan çok mevcut iktidarı zayıflatmaya yönelik bir hareket olduğu algısını güçlendirmiştir. Ayrıca SCF'nin düzeni bozucu bir unsur haline geldiği iması “halkı kışkırtan bir hareket” ifadesiyle dile getirilmiş ve özellikle parti mitinglerinde yaşanan olaylar bu söylemi desteklemek için kullanılmıştır. Son olarak SCF'nin uzun vadeli bir siyasi oluşum olamayacağı ve istikrarsız bir yapı arz ettiği düşüncesi “istikrarsız ve ne yönde ilerleyeceği belli olmayan bir yapı” ifadesiyle aktarılmıştır.

Cumhuriyet gazetesi SCF'nin kuruluş sürecinde tarafsız ve bilgilendirici bir dil kullanmış partinin demokratikleşme sürecine katkı sağlayabileceğini vurgulamıştır. Ancak SCF'nin halktan yoğun ilgi görmesi ve kısa sürede teşkilatlanarak güçlü bir muhalefet odağına dönüşmesi gazetenin söyleminde belirgin bir değişime yol açmıştır. Başlangıçta demokratik bir yenilik olarak değerlendirilen SCF zamanla "istikrarsız" "denetimsiz" ve "tedbirsiz" bir girişim olarak çerçevelenmiş özellikle İzmir mitingi sonrası gazetede partiye yönelik eleştiriler artmıştır.

Gazetenin haberlerinde SCF'nin hızlı büyümesi halkın ekonomik taleplerini siyasallaştırması ve CHP politikalarına doğrudan muhalefet etmesi mevcut rejimin istikrarını tehdit eden bir gelişme olarak sunulmuştur. SCF'nin halkı galeyana getirdiği siyasi sahnede geçici bir dalgalanma olduğu ve hükümeti yıpratmaya yönelik bir girişim haline geldiği yönündeki söylemler gazetenin partiye dair eleştirel yaklaşımını güçlendirmiştir. Böylece Cumhuriyet gazetesi SCF'yi yalnızca bir siyasi rakip olarak değil Cumhuriyet rejimi açısından bir risk unsuru olarak konumlandırmıştır.

Bu süreç Türkiye'nin çok partili hayata geçişte karşılaştığı zorlukların basın üzerindeki yansımalarını anlamak açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Cumhuriyet gazetesi SCF'yi başlangıçta bir yenilik olarak görüp dikkatle takip ederken partinin güç kazanmasıyla birlikte söylemini değiştirmiş ve eleştirel bir perspektif geliştirmiştir. SCF'nin kısa ömürlü oluşu Türkiye'de muhalefet hareketlerinin erken Cumhuriyet dönemindeki sınırlamalarını ve basının siyasi dönüşümlere nasıl tepki verdiğini gösteren önemli bir tarihsel deneyim olarak değerlendirilebilir.

EXTENDED ABSTRACT

The Serbest Cumhuriyet Fırkası established in 1930 under the encouragement of Mustafa Kemal Atatürk has attracted considerable scholarly attention in studies of early Turkish democracy and political experimentation. Numerous researchers including Zürcher (2004), Ahmad (1993), and Koçak (1986), have examined the SCF as a state-sanctioned initiative to introduce opposition within a single-party system. These studies generally concur that the SCF represented a short-lived yet pivotal experiment aimed at gauging public receptiveness to political pluralism. In terms of media representation, the role of the press during the single-party period has been approached from both historical and political communication perspectives. Scholars such as Tunçay (1999) and Topuz (2003) highlight that newspapers like Cumhuriyet, Hakimiyet-i Milliye, and Akşam functioned less as independent forums of public discourse and more as instruments of ideological consolidation. These studies suggest that Cumhuriyet consistently adopted a supportive stance toward the policies of the ruling Republican People's Party (CHP), closely aligning with Kemalist reforms and the official state ideology.

However, few studies have undertaken a focused content and discourse analysis of Cumhuriyet's coverage of the SCF. While prior research has acknowledged the paper's general alignment with government narratives, limited attention has been paid to how this alignment was reflected in its language, framing strategies, and portrayal of political opposition. This study aims to address that gap by examining Cumhuriyet's reporting on the SCF during its formation and eventual dissolution.

By positioning this research within the broader scholarship on Turkish political history and press-state relations, it seeks to offer a more nuanced understanding of how the media both reflected and reinforced the boundaries of permissible political discourse in the early Republican era. This study adopts a qualitative research design that combines content analysis and discourse analysis to investigate how the *Cumhuriyet* newspaper represented the Free Republican Party (Serbest Cumhuriyet Fırkası - SCF) during its brief existence in 1930. The primary sources consist of *Cumhuriyet* issues published between August and November 1930, coinciding with the party's establishment and dissolution. These editions were accessed through both digital and physical archives of the Turkish National Library and various university collections. In the initial phase of the study, relevant news articles, editorials, and opinion columns related to the SCF were systematically identified and categorized. The classification was based on thematic criteria including political tone (supportive, neutral, or critical), content type (news report, commentary, headline), and the depiction of prominent political figures such as Fethi Okyar and Mustafa Kemal Atatürk.

The second phase involved the application of discourse analysis to examine the rhetorical strategies and ideological language employed in the newspaper's coverage. Particular attention was paid to the deployment of key concepts such as "national unity," "democracy," "order," and "reactionary forces," and how these were used to frame the SCF as either a legitimate political initiative or a potential threat to the regime. To ensure academic rigor, the analysis of primary sources was triangulated with secondary literature in political history and media studies. By integrating historical documentation with critical textual interpretation, this methodological approach provides a comprehensive assessment of *Cumhuriyet's* portrayal of political opposition within the context of a tightly controlled media environment.

The analysis of *Cumhuriyet* newspaper's coverage from August to November 1930 reveals a dynamic shift in editorial tone and discursive framing concerning the Free Republican Party (Serbest Cumhuriyet Fırkası - SCF). In the initial phase of the party's emergence, *Cumhuriyet* adopted a cautiously optimistic stance, portraying the SCF as a state-sanctioned initiative under the guidance of Mustafa Kemal Atatürk, aimed at assessing the public's readiness for a multi-party political system. Early headlines underscored themes of national unity and the legitimacy of the party's foundation, often situating its formation within the broader narrative of the Republic's modernization and democratization project.

However, as the SCF began to attract significant public attention and mobilize large crowds particularly in provinces such as İzmir and Manisa-the newspaper's tone became increasingly

apprehensive. Coverage began to emphasize instances of social unrest, the infiltration of reactionary elements, and the threat of political instability. The SCF's critiques of government policy, especially those addressing economic discontent and authoritarian governance, were met with a defensive rhetorical shift in *Cumhuriyet*, which framed such criticisms as implicit threats to the secular and reformist underpinnings of the Republic.

A recurring discursive motif was the contrast between "constructive opposition" and "dangerous provocation." While the SCF was initially framed as loyal to the regime and aligned with Atatürk's vision, it was later recharacterized as a platform co-opted by disaffected elites, religious conservatives, and counter-revolutionary forces. This narrative transformation illustrates how the boundaries of permissible dissent were actively delineated and enforced by the press during this period.

Moreover, *Cumhuriyet's* reporting frequently employed metaphorical language and emotionally charged rhetoric to shape public opinion. Concepts such as "order," "discipline," and "national interest" were juxtaposed against terms like "anarchy," "division," and "reaction," contributing to a discursive strategy that delegitimized the SCF as its popular support grew. This culminated in the party's voluntary dissolution in November 1930. These findings support the contention that *Cumhuriyet* functioned not merely as a passive observer of political developments, but as an active ideological agent aligned with the ruling elite. The newspaper's evolving stance toward the SCF underscores the constrained nature of political liberalization in early Republican Turkey, where opposition was tolerated only within the strict confines of state-sanctioned legitimacy.

This study has demonstrated that *Cumhuriyet* newspaper one of the most influential pro-government publications of the early Republican period played a critical role in delineating the boundaries of permissible political discourse through its framing of the Free Republican Party (Serbest Cumhuriyet Fırkası - SCF). Initially presenting the SCF as a state-sanctioned political initiative, *Cumhuriyet* progressively adopted a more critical and accusatory tone as the party gained popular support and began to pose a symbolic challenge to the dominance of the ruling Republican People's Party (CHP). The newspaper's evolving discourse characterized by ideological framing, emotionally charged rhetoric, and selective reporting reflects the inherent fragility of political pluralism in early Republican Turkey. Rather than functioning as an impartial chronicler of events, *Cumhuriyet* actively aligned itself with the political establishment, reinforcing official narratives and contributing to the delegitimization of dissent. These findings highlight the instrumental role of media in authoritarian and semi-authoritarian contexts, where

opposition is tolerated only insofar as it remains within the confines of state-defined legitimacy and does not threaten the ideological or institutional hegemony of the regime.

This research contributes to the historiography of Turkish media and political history by offering a focused case study on the press politics nexus during a pivotal moment in Turkey's democratic trajectory. It further proposes a methodological model for examining the relationship between discourse and power in media representations. Future research directions may include comparative analyses of how other contemporary newspapers covered the SCF, thereby offering a more comprehensive view of the media landscape during the same period. Additionally, longitudinal studies tracing the press's engagement with subsequent opposition movements throughout Turkish political history could provide critical insights into the evolution and persistence of state-media dynamics.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. / The author declares that there is no conflict of interest.

Yapay Zekâ Kullanımı / Use of Artificial Intelligence

Yazar çalışmada yapay zekâ araçlarının kullanılmadığını beyan etmiştir. / The author declares that artificial intelligence tools were not used in the study.

Yazarların Katkıları / Author Contributions

Makale tek yazarlıdır. / The article has a single author.

This work is licensed under **Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License** (CC BY-NC 4.0).

KAYNAKÇA

- Afşar, E. (2020). Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın "Programları" ekseninde mukayesesi. *History Studies*, 12(4).
- Ahmad, F. (1995). *Modern Türkiye'nin oluşumu*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Akın, M. (2012). Laiklik sözleşmesi temelinde güdümlü muhalefet: Serbest Cumhuriyet Fırkası. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(2), 49-62.
- Aritürk, M. (2022). *Serbest Cumhuriyet Fırkası İstanbul Teşkilatı ve 1930 Belediye Seçimleri* (Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Aslan, B. (2007). *Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Kuruluşu ve Kapatılması Süreci* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, A. (1994). Cumhuriyet Döneminde Serbest Cumhuriyet Fırkası Deneyimi. *Marmara İletişim Dergisi*, 8(8), 261-276.
- Aydoğan, P. (2022). Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Türk modernleşmesi içindeki yerinin dönemin karikatürleriyle analizi. *Memleket Siyaset Yönetim (MSY)*, 17(37), 171-200.
- Cumhuriyet. (1930, 12 Ağustos). Serbest Cumhuriyet Fırkası programı ve Fethi Bey'in demeçleri. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 13 Ağustos). Serbest Cumhuriyet Fırkası ve halkın talepleri. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 14 Ağustos). Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Fethi Bey'in İstanbul'a gelişi. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 15 Ağustos). Yeni Fırka tescil edildi. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 16 Ağustos). Serbest Cumhuriyet Fırkası teşkilatlanma çalışmaları ve halkın ilgisi. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 18 Ağustos). Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın teşkilatlanma çalışmaları ve halkın ilgisi. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 19 Ağustos). Serbest Cumhuriyet Fırkası teşkilatlanma faaliyetleri ve halkın ilgisi. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 23 Ağustos). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 26 Ağustos). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 27 Ağustos). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 29 Ağustos). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 30 Ağustos). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 2 Eylül). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 4 Eylül). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 5 Eylül). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 6 Eylül). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 7 Eylül). *Cumhuriyet Gazetesi*.

- Cumhuriyet. (1930, 8 Eylül). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 9 Eylül). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 15 Eylül). Basın özgürlüğüne yönelik eleştiriler. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 17 Eylül). Fethi Bey'in açıklamaları. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 18 Eylül). SCF'nin seçim politikaları. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1930, 20 Eylül). Seçim sonrası değerlendirmeler. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet Gazetesi. (1930, 21 Eylül). Fethi Bey'in hükümet eleştirileri. *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 23 Eylül). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 4 Teşrinievvel). *Cumhuriyet Gazetesi*
- Cumhuriyet. (1930, 6 Teşrinievvel). *Cumhuriyet Gazetesi*
- Cumhuriyet. (1930, 15 Teşrinievvel). *Cumhuriyet Gazetesi*
- Cumhuriyet. (1930, 17 Teşrinievvel). *Cumhuriyet Gazetesi*
- Cumhuriyet. (1930, 19 Teşrinievvel). *Cumhuriyet Gazetesi*
- Cumhuriyet. (1930, 20 Teşrinievvel). *Cumhuriyet Gazetesi*
- Cumhuriyet. (1930, 23 Teşrinievvel). *Cumhuriyet Gazetesi*
- Cumhuriyet. (1930, 1 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 2 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 3 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 4 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 5 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 6 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 7 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 8 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 9 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 10 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 11 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 12 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 13 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 14 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 15 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 16 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 17 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 18 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Cumhuriyet. (1930, 19 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.

- Cumhuriyet. (1930, 20 Teşrinisani). *Cumhuriyet Gazetesi*.
- Çakırbaş, E. (2015). *İzmir basınındaki yansımalarıyla Serbest Cumhuriyet Fırkası* (Yüksek lisans tezi, Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çelik, H., & Ekşi, H. (2008). Söylem analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27(27), 99-117.
- Çınar, Ö. (2015). Siyasal yaşamımızda Serbest Cumhuriyet Fırkası. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 207-229.
- Demirtaş, B. (2018). Türk basınındaki yansımalara göre Serbest Cumhuriyet Fırkası ve 1930 yerel seçimleri. *EKEV Akademi Dergisi*, (73), 303-316.
- Emrence, C. (2006). *99 günlük muhalefet: Serbest Cumhuriyet Fırkası*. İletişim.
- Erdem, Ç. (2013). Tek parti döneminde muhalefet algısı: Serbest Cumhuriyet Fırkası hareketi üzerinden bir inceleme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1-22.
- Ertem, B. (2010). Siyasal bir muhalefet denemesi olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 71-92.
- Güneş, G. (2006). Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Aydın'da teşkilatlanması ve 1930 belediye seçimleri üzerinde oluşan tartışmalar. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 25(39), 117-147.
- Gözcü, A. (2006). *Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın siyasal söylemleri ışığında iktidar muhalefet ilişkileri ve kamuoyu* (Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2016). *Politikada 45 yıl*. İletişim Yayınları.
- Kaya, A. E. E. (2010). Cumhuriyet Gazetesi'nin kuruluşundan günümüze kısa tarihi. *İletişim Fakültesi Dergisi*, 74-91.
- Kennedy, P. (1993). *Büyük güçlerin yükseliş ve çöküşleri: Ekonomik değişim ve askeri çatışmalar, 1500-2000* (S. Berktaş, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Keskin, Ö. A. (2021). Türk siyasi tarihinde dörtlü takrir ve takrire kaynaklık etmesi bakımından Serbest Cumhuriyet Fırkası. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 718-737. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.907285>
- Keyder, Ç. (1983). *Toplumsal tarih çalışmaları*. İletişim Yayınları.
- Koçak, C. (2006). *Serbest Cumhuriyet Fırkası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kuşçi, A., & Duran, M. (2022). Arşiv belgelerine göre Serbest Cumhuriyet Fırkası. *DÜMAD - Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 1-18.
- Krippendorff, K. (2004). Reliability in content analysis: Some common misconceptions and recommendations. *Human communication research*, 30(3), 411-433.
- Lewis, B. (1961). *The emergence of modern Turkey*. Oxford University Press.
- Metin, O., & Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 273-294.

- Sel, D. (2023). *Erken Cumhuriyet döneminde bir demokrasi denemesi: Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluş sebepleri ve kapanışına giden süreç* (Yüksek lisans tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi). YÖK Tez Merkezi.
- Şeker, K. (2014). Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması ve Cumhuriyet Halk Fırkası'nın gelişmelere bakışı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 1-14.
- Tekin, Y., & Sarıalioğlu, İ. (2022). Serbest Cumhuriyet Fırkası Denemesinin Uluslararası Yansımaları: Türk Dış Politikasında Değişim Tartışması. *Bellekten*, 86(307), 1077-1116. <https://belleten.gov.tr>
- Turan, Ş. (2005). *Türk Devrim Tarihi: Yeni Türkiye'nin oluşumu (1923-1938)*. Bilgi Yayınevi.
- Van Dijk, T. A. (2005). Discourse analysis as ideology analysis. In *Language & peace* (s. 41-58). Routledge.
- Yenituna, B. (2014). Çağdaş Türk kadını imajı yaratma sürecinde Cumhuriyet gazetesinin rolü (1930-1935). *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 2(3), 62-89.
- Yetkin, Ç. (2004). *Atatürk'ün "vatana ihanet"le suçlandığı S.C.F. Olayı: (Gözden geçirilmiş 3. bs.)*. Otopsi Yayınları.
- Yıldız, Y. (2017). Türk düşünce tarihinin bir kaynağı olarak Cumhuriyet gazetesi (1937-1952). *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 207-234.
- Yüksel, M. (2008). *Serbest Cumhuriyet Fırkasının araştırılması* (Yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Zürcher, E. J. (2017). *Turkey: A modern history*. Bloomsbury Publishing.
- Zürcher, E. J. (2018). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınlar